

Sveriges femte rapport till Europarådet under ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter

Förord

Förra året, 2020, firade minoritetspolitiken i Sverige 20 år. Det har varit 20 år av med- och motgångar, av utmaningar och av framsteg.

Flera reformer har genomförts under den här tiden och Sverige har - steg för steg - höjt ambitionsnivån. Arbetet med att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter pågår ständigt och är en integrerad del av både minoritetspolitiken och politiken för de mänskliga rättigheterna. De reformer som genomförts ger resultat men när det gäller minoritetsspråkens revitalisering kämpar vi också mot klockan. Utvecklingen har gått för långsamt och viktig kunskap riskerar att gå förlorad, framförallt vad gäller överföringen av språk mellan generationer. Av den anledningen är språkarbetet prioriterat inom minoritetspolitiken.

Den pågående pandemin har försvårat arbetet med både samråd och revitalisering av minoritetsspråken. Även den viktiga organiseringen i civilsamhället påverkas av att människor inte kan mötas och dela erfarenheter, kultur och språk. Dessa svårigheter får dock inte leda till att arbetet med minoritetspolitiken stannar av. Regeringen har därför under året bland annat lanserat en satsning på de nationella minoriteternas bibliotek som ett led i att stärka minoritetsspråken.

Som på andra håll i Europa märker även minoriteter i Sverige av ett hårdare debattklimat och större utsatthet. Det är nödvändigt att fortsätta bekämpa rasism och diskriminering eftersom risken att utsättas för hot, hat och våld inte får vara ett hinder för personer som tillhör en nationell minoritet att vara öppna med sin identitet, sitt språk och sin kultur.

År 2019 förstärkte regeringen lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Lagändringarna var en del i en ambitionshöjning för att tydliggöra det allmännas ansvar för de nationella minoriteternas rättigheter. De förändringar som reformen innebar har redan gett resultat på lokal och regional nivå och lagt grunden till en fortsatt utveckling av minoritetspolitiken.

Sverige tar sina internationella åtaganden på stort allvar och regeringen välkomnar den konstruktiva dialogen med Europarådet som en del i den systematiska och kontinuerliga uppföljningen. Regeringen välkomnar även de nationella minoriteterna att bidra med fler perspektiv genom att lämna in synpunkter till Europarådet.

Amanda Lind

Kultur- och demokratiminister

DEL I

Praktiska åtgärder vidtagna på nationell nivå för att följa upp resultaten från den fjärde övervakningscykeln

Bakgrundsinformation

De fem nationella minoriteterna i Sverige är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Samerna är dessutom erkända som ett urfolk. Många av de som tillhör en nationell minoritet talar något, ibland flera, av minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib¹ och samiska². Förstärkta rättigheter gäller för finska, samiska och meänkieli inom särskilda förvaltningsområden som år 2020 omfattar 84 kommuner och 15 regioner. Dessa rättigheter innefattar bland annat att enskilda har rätt att använda sitt minoritetsspråk vid kontakter med förvaltningsmyndigheter vars geografiska verksamhetsområde helt eller delvis sammanfaller med förvaltningsområdena samt rätt till förskola och äldreomsorg helt eller till väsentlig del på minoritetsspråken.

Förvaltningsområdena för meänkieli och samiska är främst belägna i norra Sverige och en majoritet av förvaltningsområdena för finska är belägna i Mälardalen och intilliggande områden. Romani chib och jiddisch är territoriellt obundna språk och omfattas således inte av förvaltningsområden.

Den svenska minoritetspolitikens utveckling

Regeringen tillsatte år 2016 en särskild utredare med uppdrag att lämna förslag till en stärkt minoritetspolitik. I uppdraget ingick bland annat att göra en översyn och analys av lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk och föreslå åtgärder i syfte att säkra efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter (dir. 2016:73).

Regeringen lämnade i mars 2018 propositionen En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199) till riksdagen. Propositionen innehåller den första delen av den reviderade minoritetspolitiken samt förstärkningar av minoritetslagen. Lagändringarna trädde i kraft den 1 januari 2019. I juni 2018 lämnade regeringen skrivelsen Nystart för en stärkt minoritetspolitik (skr. 2017/18:282) till riksdagen. Skrivelsen utgör den andra delen av den reviderade minoritetspolitiken och är utgångspunkt för det fortsatta arbetet.

Genom propositionen En stärkt minoritetspolitik skärptes minoritetslagen, bland annat genom att införa en skyldighet för kommuner och regioner att anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete, tydliggöra informationsskyldigheten för förvaltningsmyndigheter och förtydliga innebörden av samråd. Lagändringarna innebar även en förstärkning av rätten till förskola och annan pedagogisk verksamhet på minoritetsspråk genom att utbildningen nu

¹ Inklusive alla varieteter. Idag talas bland annat arli, lovvara, kalderaš, kale och resanderomani i Sverige.

² Inklusive alla varieteter. Idag talas framförallt nord-, lule-, pite- och sydsamiska i Sverige.

ska avse en större del av verksamheten och att efterfrågan ska tydliggöras genom att vårdnadshavare ska tillfrågas om de önskar plats i förskola på minoritetsspråket.

Ändringarna medförde vidare att rätten till äldreomsorg på minoritetsspråk har förstärkts, bland annat genom att den ska avse en större del av verksamheten och att den ska omfatta den äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet. Ändringarna innebar även stärkta rättigheter vad gäller äldreomsorg på jiddisch och romani chib.

Regeringens skrivelse till riksdagen om Nystart för en stärkt minoritetspolitik (skr. 2017/18:282) utvecklar den fortsatta inriktningen för minoritetspolitiken i de delar som inte är lagstiftning. I skrivelsen redogör regeringen översiktligt för nuläget inom minoritetspolitiken och bedömer att arbete återstår för att efterlevnaden av de nationella minoriteternas rättigheter ska kunna säkerställas. Regeringen beskriver nästa steg för en stärkt minoritetspolitik, inklusive innebörden av ett helhetsgrepp om utmaningar och möjligheter på området.

I skrivelsen redogörs vidare för behovet av en nystart av politikområdets styrkedja, inklusive att myndighetsstrukturen för samordning, utveckling och uppföljning av minoritetspolitiken bör utredas och analyseras närmare samt att uppföljningssystemet bör förbättras. Regeringen anför vidare att det krävs ett långsiktigt arbete för de nationella minoriteternas språk och kultur, bland annat genom ett handlingsprogram för bevarande av språken och genom att organiseringen av språkcentrum eller motsvarande funktioner utreds.

I skrivelsen bedömer regeringen även att ett långsiktigt och strategiskt arbete med kompetensförsörjning är nödvändigt för att komma tillrätta med bristen på utbildad personal i offentlig sektor, bland annat inom utbildningsväsendet. Regeringen bedömer också att kunskapen om, och synligheten för, de nationella minoriteterna behöver öka i samhället.

A. Åtgärder för att publicera resultaten från den fjärde övervakningscykeln: publicering, spridning och översättning till officiella språk och minoritetsspråk när detta är lämpligt

Sveriges fjärde rapport och den rådgivande kommitténs rapport har publicerats på regeringens hemsida. Rapporterna finns översatta och tillgängliga på både svenska och engelska hos Regeringskansliet. I samband med den fjärde övervakningscykeln publicerades också kortversioner av Sveriges rapport som översattes till de nationella minoritetsspråken. De två myndigheter som är ansvariga för uppföljning och samordning av minoritetspolitiken, Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget, har också ansvar för kunskapsspridning via hemsidan www.minoritet.se.

B. Uppföljningsaktiviteter organiserade på nationell, regional och lokal nivå (inklusive aktiviteter som organiserats tillsammans med Europarådet)

I november 2018 höll Europarådet och Regeringskansliet (Kulturdepartementet) ett uppföljningsmöte för att diskutera slutsatser och bedömningar som framkommit i

övervakningsomgångarna i fråga om både ramkonventionen till skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Syftet med mötet var att erbjuda ett samrådsforum för diskussion och utbyte av erfarenheter mellan företrädare för de nationella minoriteterna, Europarådet, Regeringskansliet och statliga myndigheter om efterlevnaden av de internationella åtagandena om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Mötet kretsade kring frågor om det institutionella och rättsliga ramverket, språk, utbildning och kultur samt inflytande och delaktighet. Ett liknande uppföljningsmöte är avsett att genomföras i samband med denna övervakningscykel i syfte att systematiskt omhänderta resultaten från både denna process och motsvarande process för den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.

Regelbundna samråd och uppföljning

De ansvariga myndigheterna Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget ansvarar fortsatt för uppföljningen av minoritetspolitiken. Myndigheterna publicerar årligen en rapport om kommuners, regioners och statliga myndigheters tillämpning av lagen och efterlevnaden av ramkonventionen och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Genom årliga uppföljningar och tematiska uppföljningar med jämna intervall är det möjligt att följa utvecklingen inom minoritetspolitiken.

Ett av tre centrala områden inom minoritetspolitiken är delaktighet och inflytande. Uppföljningsmyndigheterna uppger att möjligheten till inflytande på kommunal och regional nivå ökar vilket bland annat tillskrivs de senaste ändringarna i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. På nationell nivå genomför Regeringskansliet årliga samråd där ansvarigt statsråd eller statssekreterare deltar. Därutöver genomförs också särskilda samråd där behov uppstår i avgränsade frågor. Under 2020 har genomförandet av samråd både försvårats och underlättats av den pågående covid-19-pandemin. Genom att allt fler övergått till digitala samråd har det funnits en risk att minoritetsrepresentanter som inte behärskar, eller har tillgång till, digitala mötesverktyg utesluts från inflytande. Samtidigt har de digitala mötesformerna möjliggjort för fler deltagare och färre hinder för deltagande i form av resor och tidsåtgång.

Inom arbetet med strategin för romsk inkludering hålls regelbundna möten med den av regeringen utsedda romska referensgruppen. Även inom andra processer, som den kommande utredningen av rennärlagen har Regeringskansliet genomfört samråd.

C. Information om minoritetsorganisationers och andra civilsamhällesorganisationers delaktighet i implementeringen av ramkonventionen samt i förberedelserna av den femte rapporten

Inom ramen för arbetet med föreliggande rapport genomfördes ett samråd med de riksorganisationer som företräder de nationella minoriteterna i Sverige. Samrådet ägde rum den 26 februari 2021 och utgick från de konkreta aspekter som minoritetsorganisationerna ansåg bör framkomma i rapporten. Under samrådet uttrycktes bland annat en oro över den låga kunskapen om nationella minoriteter i samhället samt den rasism som flera av

minoriteterna upplever. Flera av företrädarna framhöll vikten av arbetet med språkrevitalisering som centralt, och dessutom brådskanie, och menade att utvecklingen går för långsamt. Under samrådet framkom också att utmaningar kvarstår när det gäller samordning och uppföljning av minoritetspolitiken. Synpunkter och inspel som framkom under samrådet har legat till grund för arbetet med denna rapport.

D. Information om andra åtgärder vidtagna för att främja medvetenhet om ramkonventionen

Sverige har valt att genomföra ramkonventionen i nationell rätt genom en samlad lagstiftning för både ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Av denna ordning följer att det främjande arbetet gällande medvetenheten om ramkonventionen främst tar sikte på att främja medvetenheten om de nationella minoriteternas rättigheter. Men arbetet tar även sikte på breda kunskaps- höjande insatser kring de nationella minoriteterna, minoritetsspråken och minoriteternas kultur i hela samhället. De nationella minoriteternas rättigheter måste ses i ett samlat sammanhang, och därför genomförs kunskapshöjande och främjande insatser med en bred ansats.

Tillgänglig information om nationella minoriteters rättigheter

Av 3 § lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk följer att förvaltningsmyndigheter, när det behövs, på lämpligt sätt ska informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter enligt lagen. Detta innebär ett aktivt ansvar att tillhandahålla information om de rättigheter som tillkommer de nationella minoriteterna. Kännedom om vilka rättigheter en person har är av största vikt för möjligheten att utkräva dem.

Allt fler kommuner, regioner, myndigheter och länsstyrelser informerar om minoriteters rättigheter på minoritetsspråken. Den vanligaste informationsvägen är genom webbplatser men även sociala medier, lokaltidningar och möten används som informationskanaler. Inom förvaltningsområde är också information till föräldrar inom förskola och skola samt till äldre i samband med ansökan om äldreomsorg vanlig. Även utanför förvaltningsområde är information till föräldrar inom skolan vanligt förekommande. Under covid-19-pandemin har samhällsviktig information också tillgängliggjorts på minoritetsspråk av ansvariga myndigheter.

Kunskapshöjande insatser

Sametinget och Länsstyrelsen i Stockholms län är ansvariga för informations- och kunskapshöjande insatser till framför allt kommuner och myndigheter. För närvarande pågår ett omfattande utvecklingsarbete med en webbaserad grundutbildning om nationella minoriteters rättigheter. Dessutom har en verktygslåda med handfasta råd och goda exempel tagits fram för att stötta kommuner och regioner i arbetet med kunskapsspridning och andra delar av det minoritetspolitiska uppdraget. Uppföljningsmyndigheterna distribuerar också informationsmaterial till skolor.

Även de övriga 20 länsstyrelserna har ansvar för att sprida information, och under de senaste åren har en rad informationsinsatser genomförts för att öka kunskapen kring minoriteters rättigheter på lokal nivå.

Forum för levande historia är en myndighet under regeringen som bland annat har i uppdrag att motverka antiziganism och antisemitism. Myndigheten arbetar aktivt med informations spridning och utställningar som rör den judiska och romska minoriteten.

Som framgår av Sveriges förra rapport är webbplatsen www.minoritet.se en viktig portal för information om lagstiftning, Europarådets konventioner och de nationella minoriteterna. Användandet av webbplatsen har haft en kraftig och kontinuerlig ökning. I Sveriges förra rapport redovisades att 150 000 besök på sidan genomfördes 2015. Under 2020 gjordes drygt 420 000 besök vilket visar på en ökad medvetenhet och en ökad efterfrågan av information om de nationella minoriteterna.

Regeringen tillsatte under 2020 Sannings- och försoningskommissionen för tornedalingar, kväner och lantalaiset som bland annat har i uppdrag att sprida information för att öka kunskapen om minoriteten och dess historiska erfarenheter.

DEL II

Åtgärder som bör vidtas omedelbart

Rekommendation 1: Stärka tillämpningen

Rekommendation från Europarådet: Stärka tillämpningen på lokal nivå av lagen om nationella minoriteter och nationella minoritetsspråk; ändra lagstiftningen i de fall där den föreskriver ett alltför stort utrymme för skönsmässig bedömning; införa ett effektivt rättsmedel i händelse av bristande efterlevnad av lagen.

För att stärka minoritetspolitiken inleddes under 2016 en översyn av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Översynen ledde fram till en rad skärpningar av lagen och ett förtydligat ansvar för det allmänna, på lokal, regional och nationell nivå. Den nya lagen trädde i kraft den 1 januari 2019.

På lokal nivå innebar lagändringarna att varje kommun och region har en skyldighet att anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete. Den uppföljning som gjorts visar att ungefär två tredjedelar av de svarande kommunerna och regionerna nu arbetar med att ta fram eller redan har antagit sådana mål och riktlinjer.³ I förarbetena anges också att de nationella minoriteterna ska inkluderas i sådant arbete vilket är i linje med ambitionen att stärka minoriteternas inflytande i processer som rör dem. Mot bakgrund av detta har också samrådsbestämmelsen i lagen förtydligats och konkretiserats.

³ 220 kommuner av 290 har svarat på enkäten.

Rätten till förskola och äldreomsorg på minoritetsspråk i förvaltningsområde har stärkts genom att bestämmelsen nu anger att hela eller *en väsentlig del* av verksamheten ska bedrivas på minoritetsspråk, till skillnad från tidigare hela eller *delar* av verksamheten. Dessutom har en skyldighet införts om att fråga om vårdnadshavare är intresserad av förskola på minoritetsspråk när en sådan ansökan till kommunen görs. Avseende äldreomsorg ska information ges om möjlighet till service och omvårdnad på minoritetsspråk när någon ansöker om bistånd inom äldreomsorgen. Skyldigheten att erbjuda äldreomsorg helt eller till väsentlig del på minoritetsspråk gäller alla kommuner i förvaltningsområde men också övriga kommuner, och samtliga minoritetsspråk, om kommunen har tillgång till personal som behärskar minoritetsspråket.

För att stärka uppföljningen och samordningen av politiken tillsatte regeringen en utredning under 2018. Utredaren hade i uppdrag att analysera effektiviteten och ändamålsenligheten i uppföljningssystemet, ta ställning till behovet av förändringar och vid behov lämna förslag till förändringar. Utredaren presenterade sitt förslag under våren 2020 och föreslår bland annat utökade resurser för uppföljningen och att uppföljningen ska bli mer strategisk. Förslaget har remissbehandlats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Det är uppföljningsmyndigheterna Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget som ansvarar för samordning och uppföljning av politiken. Myndigheterna administrerar det statsbidrag som utgår till kommuner som ingår i förvaltningsområde för ett eller flera av språken. Myndigheterna arbetar med uppföljning genom bland annat enkäter till kommuner, regioner och länsstyrelser och lämnar årligen en rapport till regeringen.

Kontroll av bristande efterlevnad på utbildningsområdet

Statens skolinspektion ska genom granskning av huvudmän och verksamheter verka för att alla barn och elever får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö. Skolinspektionen har i uppdrag av regeringen att vidta åtgärder för att främja frågor som rör de nationella minoriteterna och minoritetsspråken utifrån lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk samt minoritetspolitikens mål och tre delområden. Skolinspektionen ska följa upp, analysera och redovisa sina insatser. I sin redovisning av det minoritetspolitiska uppdraget för 2020 (Skolinspektionens dnr 2021:44) redogör Skolinspektionen för myndighetens rapport med resultat från tematisk tillsyn avseende rätten till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk i årskurs 7–9. Tillsynen visade bland annat att 22 av 25 huvudmän hade brister i erbjudandet av modersmålsundervisning. Skolinspektionen redogör bland annat också för resultatet av sin regelbundna tillsyn avseende rätten till modersmålsundervisning och uppföljning av tillsynen när det gäller Sameskolestyrelsens skolor.

Rekommendation 2: Samiskt inflytande

<p>Rekommendation från Europarådet: Öka och formalisera möjligheter för samer att på ett meningsfullt och verkningsfullt sätt delta i beslutsprocesser på kommunal nivå, länsnivå</p>
--

och riksnivå som berör dem och säkerställa att samerna kan bibehålla och utveckla sin kultur när det fattas beslut som berör områden som traditionellt bebos av samer.

Regeringen bereder en proposition om en konsultationsordning i frågor som rör det samiska folket. I propositionen kommer regeringen att föreslå att en ny lag införs om konsultation i ärenden av särskild betydelse för samerna. Syftet med konsultationer är att främja det samiska folkets inflytande över sina angelägenheter. Förslaget innebär att regeringen och statliga förvaltningsmyndigheter ska vara skyldiga att konsultera Sametinget innan beslut fattas i ärenden som kan få särskild betydelse för samerna

Samråd ska finnas kvar som beredningsform och ska om möjligt samordnas med konsultationer för att skapa samordning och effektivitet i handläggningen.

Rekommendation 3: Minoritetsspråkundervisning i skola och förskola

Rekommendation från Europarådet: Öka tillgängligheten till undervisning i och på minoritetsspråk, i synnerhet genom att göra minoritetsspråkläraryrket attraktivare; i nära samarbete med minoritetsföreträdare utarbeta en vittomfattande policy för nationella minoritetsspråk i förskoleutbildningen och motsvarande förskolläraryrket.

En viktig del av den senaste minoritetspolitiska reformen var ambitionshöjningen när det gäller förskola på minoritetsspråk. Bestämmelsen om att hela eller delar av verksamheten ska bedrivas på minoritetsspråk ändrades till att hela eller *en väsentlig del* av verksamheten. Bestämmelsen om skyldigheten för kommuner i förvaltningsområdena att erbjuda barn vars vårdnadshavare begär det plats i förskola där hela eller en väsentlig del av verksamheten bedrivs på finska, meänkieli och samiska har också överförs från minoritetslagen till skollagen (2010:800). I samband med detta infördes också en skyldighet för kommuner i förvaltningsområdena att tillfråga samtliga vårdnadshavare om de önskar plats i sådan förskola (8 kap. 12 a § skollagen).

Elever som går i grundskolan och motsvarande skolformer samt i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan och som tillhör en nationell minoritet har under vissa förutsättningar rätt till undervisning i sitt nationella minoritetsspråk enligt skollagen. Undervisningen i nationella minoritetsspråk ges inom ramen för ämnet modersmål. Sedan 2015 finns det särskilda kursplaner utarbetade för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib. För undervisning i samiska fanns det redan sedan tidigare en kursplan utarbetad. Grundskolans kursplaner har nyligen reviderats och regeringen beslutade om ändringarna 2020. De reviderade kursplanerna ska tillämpas från den 1 juli 2022. För gymnasieskolans och gymnasiesärskolans del styrs undervisningen i nationella minoritetsspråk fortsatt av ämnesplanerna för ämnet modersmål och moderna språk. För närvarande arbetar Statens skolverk med en större revidering av ämnesplanerna för gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och kommunal vuxenutbildning, som en del i arbetet med förberedelser för en ev. framtida övergång från så kallade kursbetyg till ämnesbetyg i skolformerna.

För att öka tillgången till undervisning i nationella minoritetsspråk i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan beslutade regeringen den 22 december 2016 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder på området (dir. 2016:116). Utredningen, som tog sig namnet Utredningen om förbättrade möjligheter för elever att utveckla sitt nationella minoritetsspråk, överlämnade den 15 november 2017 betänkandet Nationella minoritetsspråk i skolan – förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering (SOU 2017:91). Utredningen föreslår bland annat att ett nytt ämne – modersmål - med en garanterad undervisningstid ska införas i grundskolan och motsvarande skolformer (960 timmar i grundskolan). För att förbättra villkoren för fortbildningsinsatser i samiska och därmed öka graden av behöriga lärare som talar samiska fick Skolverket 2018 i uppdrag att starta en uppdragsutbildning för att öka antalet behöriga lärare i samiska.

Det krävs ett långsiktigt arbete för att stärka de nationella minoriteternas språk och kultur. Det är stora skillnader mellan språkens förutsättningar när det till exempel gäller antalet talare vilket också påverkar tillgången på lärare och förutsättningarna för att tillgängliggöra läromedel och annat undervisningsmaterial. Rekryteringsbasen för studier i vissa minoritetsspråk på högskolenivå är därmed också begränsad, vilket har lett till att några av utbildningarna saknat sökande. Det finns regleringar på nationell nivå som styr utbildningen i nationella minoritetsspråk inom skolväsendet som ger elever rätt till undervisning men praktiska förutsättningar för att få undervisning till stånd saknas ofta. Det fattas lärare som kan undervisa i språken och det är få elever som läser språken. Statens skolinspektions tillsyn av hur huvudmän för grundskolans årskurs 7–9 erbjuder och anordnar undervisning i nationella minoritetsspråk hösten 2019 till januari 2020 visar att många huvudmän brister i erbjudandet av de nationella minoritetsspråken. Bland annat fick elever och vårdnadshavare felaktig information om sin rätt att delta i minoritetsspråksundervisning. Skolinspektionen följde upp beslutet och huvudmännen korrigerade sin information under tiden som tillsynen pågick eller strax efter att den avslutats i januari 2020.

Sammantaget finns det på skolans område en omfattande rättighetslagstiftning men det behövs åtgärder för att undervisningen i nationella minoritetsspråk ska kunna äga rum i praktiken, och hålla en god kvalitet. Regeringen har i regleringsbrev för 2021 gett Statens skolverk i uppdrag att lämna förslag på hur en nationell samordning av undervisningen i nationella minoritetsspråk inom skolväsendet kan organiseras så att undervisningen i språken stärks. Skolverket ska, utifrån de fem nationella minoritetsspråkens och de olika skolformernas förutsättningar, föreslå en nationell organisation som kan bidra till ökad tillgänglighet till och bättre kvalitet i undervisningen i nationella minoritetsspråk. Stöd för undervisningen i nationella minoritetsspråk, till exempel tillgång till läromedel, ska ingå i Skolverkets analys. Skolverket ska vid genomförande av uppdraget inhämta synpunkter från Universitets- och högskolerådet, lärosäten med uppdrag att anordna utbildning och lärarutbildning i de nationella minoritetsspråken, Folkbildningsrådet samt från Institutet för språk- och folkminnen (Isof) och Sameskolstyrelsen. Skolverket ska även inhämta synpunkter från berörda parter och från företrädare för de nationella minoriteterna.

För att öka tillgången till lärare i språken föreslogs även i betänkandet ovan att möjligheten att inkludera nationella minoritetsspråk som valbart ämne i grundläraresexamen borde övervägas.

Regeringen tog frågan om tillgång på lärare vidare och i promemorian Ökad kvalitet i lärarutbildningen och fler lärare i skolan (U2021/00301), föreslås det bland annat att grundlärarutbildningen med inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3 eller med inriktning mot arbete i årskurs 4–6 ska kunna omfatta modersmål, dvs. även nationella minoritetsspråk. Regeringen anser att kraven för grundläraresexamen därmed bör ändras så att ämnesstudier i modersmål, inklusive nationella minoritetsspråk, kan ingå i dessa båda inriktningar. Vidare föreslås i promemorian att en bestämmelse för utökad behörighet att undervisa i ämnet modersmål, inklusive nationella minoritetsspråk, ska införas som ska gälla både för den som har en ämnesläraresexamen och den som har en grundläraresexamen. Undervisningsbehörighet enligt den nya bestämmelsen skulle kunna ges för den som kompletterat sin examen med ytterligare ämnesstudier om minst 30 högskolepoäng, eller motsvarande, i språkdidaktik med inriktning mot undervisning i ämnet modersmål/nationella minoritetsspråk.

DEL III

Ytterligare åtgärder som vidtagits för att implementera ramkonventionen

ARTIKEL 1

Skyddet av nationella minoriteter och av de rättigheter och friheter som tillkommer personer som tillhör dessa minoriteter utgör en integrerad del av det internationella skyddet av mänskliga rättigheter och faller som sådant inom ramen för internationellt samarbete.

Målet för politiken avseende nationella minoriteter är att ge skydd för de nationella minoriteterna och stärka deras möjligheter till inflytande samt stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande. Minoritetspolitiken är en integrerad del av politiken för de mänskliga rättigheterna och ett led i målet att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter.

Såväl nationellt som internationellt tar Sverige de mänskliga rättigheterna på största allvar och arbetar för att säkra efterlevnaden av konventionsåtaganden. Den strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter som redovisades i Sveriges fjärde rapport ligger fast. Som ett led i detta beslutade regeringen i mars 2021 om en proposition om ett institut för mänskliga rättigheter. Regeringens beslut är ett viktigt steg i arbetet för att institutet ska kunna inrättas. Det nya institutet ska bland annat följa, undersöka och rapportera om hur de mänskliga rättigheterna respekteras och förverkligas i Sverige. Institutet ska också lämna förslag till regeringen om vilka åtgärder som behövs för att säkerställa de mänskliga rättigheterna. Institutet för mänskliga rättigheter föreslås inrättas 1 januari 2022.

I internationella fora för mänskliga rättigheter understryker Sverige konsekvent, såväl i nationell kapacitet som tillsammans med exempelvis EU, nordiska länder och i nordisk-baltisk krets, de mänskliga rättigheternas universalitet och staters ansvar att säkerställa dessa för alla och envar utan diskriminering.

Urfolket samerna

Arbetet för att stärka de särskilda rättigheter som tillkommer urfolket samerna är prioriterat för regeringen. Ett led i det arbetet är den hemställan som inkommit från Sametinget med önskemål om att en sanningskommission ska etableras. För regeringen är detta en viktig och prioriterad fråga för att söka kunskap om historien och dess samband med dagens villkor för samerna. Det är viktigt att de oförrätter som det samiska folket genom historien blivit utsatt för lyfts upp till ytan. Under 2020 och 2021 har Sametinget genomfört en förankringsprocess inom det samiska folket som redovisats till regeringen i mars 2021.

Ett lagförslag avseende en konsultationsordning ska läggas fram av regeringen i syfte att förstärka möjligheten till inflytande i relevanta processer. Dialogen med Sametinget och andra samiska organisationer är också en förutsättning för, och en grund i, arbetet med att forma samepolitiken.

För att stärka det samiska folkets rättigheter att bevara och utveckla sitt språk, sin kultur, sina näringar och sitt samhällsliv är en nordisk samekonvention central. Samiskt Parlamentariskt Råd har inkommit med en hemställan om att göra smärre korrigeringar i den slutförhandlade texten och frågan bereds nu inom respektive regeringskansli och sameting.

ARTIKEL 2

Bestämmelserna i denna ramkonvention skall tillämpas i god tro, i en anda av förståelse och tolerans samt i enlighet med principerna om gott grannförhållande, vänskapliga relationer och samarbete mellan stater.
--

Inom samepolitikens område finns ett väl utvecklat och fungerande nordiskt samarbete mellan Norge, Finland och Sverige samt sametingen på tjänstemannanivå med därtill hörande möten mellan ansvariga ministrar och sametingspresidenter. Exempel på frågor som har drivits och drivs på nordisk nivå är etablerandet av ett nordiskt samiskt språkinstitut, Giellagáldu och nordisk samekonvention (se också artikel 18).

Sámi Giellagáldu / Sáme Giellagálldo /Saemien Gielegaaltije är det gemensamma samnordiska språksamarbetsorgan som har till uppgift att bedriva språkvård och normering för samiska. Organet är bildat av sametingen i Sverige, Norge och Finland och är knutet till Samiskt Parlamentariskt Råd (SPR). Sametingen har under en längre tid arbetat med att utforma en organisationsform för Sámi Giellagáldu med en gemensam ledning och verksamhet där språkarbetare finns i Finland, Norge och Sverige. Sámi Giellagáldu utgår i sitt arbete från varje språkgrupps speciella behov och utmaningar beträffande normering och terminologiarbete, för att bevara, stärka och utveckla det nordiska samiska språkarbetet. Sámi

Giellagáldu bedriver även informationsverksamhet och ger råd och vägledning för språkavvändare i språkfrågor. Det gemensamma språksamarbetet inom Sámi Giellagáldu är av stor betydelse för att de samiska varieteterna inte ska utvecklas i skilda riktningar i de olika länderna.

För romsk inkludering finns väl utvecklade nätverk på europeisk nivå. Regeringskansliet deltar i den europeiska plattformen för romers integrering (EU Platform for Roma Inclusion, NRCP) vilket är ett forum för erfarenhetsutbyte och samarbete om romers inkludering. Regeringskansliet deltar även i Europarådets expertgrupp (ADI-ROM) till styrkommittén Steering Committee on Anti-discrimination, Diversity and Inclusion (CDADI) inom Europarådet.

ARTIKEL 3

3.1 Var och en som tillhör en nationell minoritet skall ha rätt att fritt välja att behandlas eller inte behandlas som sådan och ingen nackdel skall följa av detta val eller av utövandet av de rättigheter som är förbundna med detta val.

3.2 De som tillhör nationella minoriteter får utöva de rättigheter och åtnjuta de friheter som följer av de principer som anges i denna ramkonvention enskilt och i gemenskap med andra.

Såsom Sverige har rapporterat tidigare, har var och en som tillhör en nationell minoritet rätt att själv välja att behandlas eller inte behandlas som tillhörande en nationell minoritet. Ett sådant val är inte förknippat med några nackdelar eller skyldigheter enligt svensk rätt. Det finns inte heller några bestämmelser i svensk lagstiftning som hindrar personer som tillhör en nationell minoritet, vare sig enskilt eller i grupp, från att åtnjuta de friheter som anges i denna ramkonvention. Tillhörigheten till en eller flera av de nationella minoriteterna avgörs baserat på hur individen själv identifierar sig, och därmed ligger valfriheten i detta avseende hos individen själv.

Rättigheterna kopplade till minoritetstillhörighet och minoritetsspråk är på många sätt sammanlänkade. Men det finns också vissa skillnader. För att åtnjuta de rättigheter som är knutna till minoritetsspråk finns inget krav på att den enskilde ska definiera sig som tillhörande en nationell minoritet.

Definition av nationella minoriteter

De nationella minoriteterna för vilka Sverige tillämpar ramkonventionen är oförändrade sedan den senaste rapporten. Under 2017 utreddes frågan om finlandssvenskarnas status som nationell minoritet efter ett tillkännagivande från riksdagen. Frågan utreddes inom ramen för Utredningen om en stärkt minoritetspolitik och den särskilde utredaren konstaterade att finlandssvenskar uppfyller flera av de kriterier som satts upp i samband med ratifikationen av ramkonventionen. Däremot bedöms finlandssvenskar sakna de historiska och långvariga band med Sverige som enligt kriterierna krävs för att kunna erkännas som nationell minoritet.

Regeringen strävar efter en inkluderande hållning och att föra en kontinuerlig dialog kring utvecklingen på minoritetsområdet. Ett exempel är den nyligen tillsatta sannings- och försoningskommissionen för tornedalningar, kväner och lantalaiset där flera meänkielitalande grupper omfattas.

ARTIKEL 4

4.1 Parterna åtar sig att tillförsäkra personer som tillhör en nationell minoritet rätt till likhet inför lagen och till lika skydd av lagen. I detta hänseende skall all diskriminering på grundval av tillhörighet till en nationell minoritet vara förbjuden.

4.2 Parterna åtar sig att där så är nödvändigt vidta lämpliga åtgärder för att inom alla områden av det ekonomiska, sociala, politiska och kulturella livet främja fullständig och effektiv jämlikhet mellan personer som tillhör en nationell minoritet och personer som tillhör majoritetsbefolkningen. I detta hänseende skall parterna ta vederbörlig hänsyn till de särskilda omständigheterna för de personer som tillhör nationella minoriteter.

4.3 De åtgärder som vidtas i enlighet med punkt 2 skall inte betraktas som en diskriminerande handling.

Rekommendation från Europarådet: Säkerställa att den rättsliga och institutionella ramen ger personer som tillhör minoriteter tillräckligt skydd mot diskriminering och att Diskrimineringsombudsmannen fortsätter att ha bekämpning av diskriminering av personer som tillhör minoriteter högt på dagordningen.

Rekommendation från Europarådet: Fortsätta att satsa på genomförandet av den långsiktiga strategin för romsk inkludering 2012–2032 baserat på tydligt angivna målindikatorer och genomförandeplaner med regelbundna översyner samt att gradvis gå över från korttidsprojekt till institutionaliserat långtidsstöd till initiativ som visat sig vara verkningsfulla; undersöka möjligheterna att inrätta ett nationellt centrum för romska frågor med utgångspunkt i de slutsatser som kommissionen mot antiziganism dragit.

Rekommendation från Europarådet: I samarbete med minoritetsföreträdare ta fram och tillämpa adekvata metoder för insamling av disaggregerade och anonyma data om situationen för personer som tillhör nationella minoriteter, med iakttagande av såväl internationella skyldigheter avseende skydd av personuppgifter som principen om frivillig och fri självidentifikation.

Regeringen fortsätter arbetet för att säkerställa att diskrimineringslagen är så heltäckande som möjligt. Pågående utredning om vissa frågor i diskrimineringslagen har fått i uppdrag att bland annat ta ställning till hur diskrimineringsskyddet i viss offentlig verksamhet kan ändras för att skyddet mot diskriminering ska bli så heltäckande som möjligt. Utredaren ska också ta ställning till om det behövs åtgärder för att stärka skyddet mot diskriminering i de fall det inte

finns en enskild skadelidande (dir 2020:102). Utredningen ska lämna sina förslag den 1 oktober 2021.

Hälsan bland Sveriges nationella minoriteter

Rätten till hälsa värnas inom den svenska minoritetspolitiken. Hälsan bland minoriteterna är, med vissa undantag, god men varierar beroende på vilken minoritet som studeras.

I det svenska hälso- och sjukvårdssystemet är ansvaret för hälso- och sjukvården delat mellan stat, region och kommun. Hälso- och sjukvården regleras i hälso- och sjukvårdslagen (HSL), men inom en rad områden finns speciallagstiftning som är styrande för verksamheten. Staten är ansvarig för den övergripande hälso- och sjukvårdspolitiken, tillsynen, styrning med kunskap samt vissa ekonomiska bidrag till kommuner och regioner. Regioner ansvarar för att organisera vården så att alla medborgare har tillgång till en god vård. Kommunen får erbjuda hemsjukvård i ordinärt boende efter att ha träffat avtal om att överta regionens skyldighet att erbjuda sådan vård. I alla regioner utom en har skyldigheten att erbjuda hemsjukvård i ordinärt boende överlåtits till kommunerna. Hemsjukvård i kommunal regi inbegriper dock inte läkare som fortfarande är ett ansvar för regionen.

Utöver den verksamhet som bedrivs i regioner och kommuner har flera myndigheter, främst Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten, viktiga uppgifter inom området hälso- och sjukvård och folkhälsa bland nationella minoriteter och urfolk. Folkhälsomyndighetens arbete med minoritetspolitiken kopplas till en stor del av myndighetens breda verksamhet. Folkhälsomyndigheten har under ett flertal år även haft i uppdrag att utveckla den långsiktiga dialogen med de nationella minoriteterna. De senaste åren har myndigheten även haft i uppdrag att vidta åtgärder för att implementera minoritetslagen inom sitt verksamhetsområde med utgångspunkt från det minoritetspolitiska målet och dess tre delområden samt i uppdrag att utveckla långsiktiga former för att kontinuerligt följa de nationella minoriteternas situation inom myndighetens ansvarsområde. Folkhälsomyndigheten har genom åren tagit fram rapporter som rör hälsotillståndet inom de nationella minoriteterna. En flerårig plan för myndighetens uppföljningsarbete om nationella minoriteters hälsosituation har tagits fram i samråd med respektive nationell minoritetsgrupp. I juni 2019 redovisades rapporten Hur mår personer med finländskt ursprung? Under 2020 har myndigheten tillsammans med Socialstyrelsen och Tornedalingarnas riksförbund (STR-T) utformat en enkät och en frågemall till intervjuer i syfte att med olika metoder följa upp hälsan hos tornedalingarna. Myndighetens webbsidor om nationella minoriteter uppdaterats kontinuerligt med information på samtliga minoritetsspråk med flera varieteter och på den interna webbsidan annonseras aktuell information om nationella minoriteter där det är relevant för myndighetens verksamhet. Covid-19-pandemin har inneburit att myndigheten svarat på många frågor från minoritetsgrupperna och även informerat på webben om rekommendationer kring covid-19 på minoritetsspråken.

Merparten av Socialstyrelsens verksamhet berörs av minoritetspolitiken.

Statistikverksamheten är undantagen eftersom myndigheten inte registrerar individuppgifter

om etnicitet och språk. Minoritetspolitiken ger avtryck i myndighetens verksamhet exempelvis i framtagande av handböcker, kunskapsstöd och utbildningsmaterial företrädesvis riktade till socialtjänsten. Detta gäller särskilt äldreomsorgen som omfattas av flera bestämmelser, men också övrig socialtjänst som exempelvis den sociala barn- och ungdomsvården. De senaste åren har Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten även haft i uppdrag att, med utgångspunkt i minoritetspolitikens mål och delområden, tillsammans utveckla samarbetet myndigheterna emellan. Socialstyrelsen kommer även att förstärka sitt samarbete med Folkhälsomyndigheten för att ta del av deras erfarenheter av att följa upp hälsosituationen för de nationella minoriteterna. Syftet är att undersöka om några av de metoder som diskuterats och använts av Folkhälsomyndigheten är tillämpliga för att följa situationen för de nationella minoritetsgrupperna inom framförallt äldreomsorg men också övrig socialtjänst och hälso- och sjukvård. Socialstyrelsen har även haft i uppdrag att informera om minoritetslagen inom myndighetens ansvarsområden samt att genomföra en kartläggning av eventuella behov av kunskapshöjande insatser om minoritetslagens betydelse inom socialtjänsten (särskilt äldreomsorgen) och hälso- och sjukvården.

Socialstyrelsen och Folkhälsomyndigheten har också viktiga roller i arbetet med psykisk hälsa och suicidprevention. Inriktningen för arbetet med psykisk hälsa och suicidprevention framgår av regeringens strategi Fem fokusområden fem år framåt från 2016. I strategin identifieras fem områden som de mest angelägna att utveckla: förebyggande och främjande arbete, tidiga och tillgängliga insatser, enskildas delaktighet och rättigheter, utsatta grupper samt ledning, styrning och organisation. Sveriges nationella minoriteter och urfolk omfattas av samtliga målområden men särskilt målområde 4, vilket är området utsatta grupper. Under 2021 fördelas ca 1,7 miljarder kronor till arbetet med att främja psykisk hälsa och motverka psykisk ohälsa och suicid genom en överenskommelse mellan staten och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Överenskommelsen syftar bland annat till att verkställa den nationella strategin inom området. Regeringen har också ökat anslagen till det civila samhällets organisationer i syfte att främja psykisk hälsa och förebygga psykisk ohälsa och suicid. För 2021 fördelas ca 65 miljoner kronor till organisationernas arbete med psykisk hälsa och suicidprevention, däribland organisationer som arbetar för att främja hälsa och förebygga ohälsa bland Sveriges nationella minoriteter och urfolk. Regeringen gav den 17 juni 2020 Folkhälsomyndigheten i uppdrag att inrätta en funktion för psykisk hälsa och suicidprevention vid myndigheten. Den särskilda funktionens roll ska vara att sprida kunskap om psykisk hälsa och suicid till allmänheten och till särskilt utsatta grupper. Funktionen påbörjade sitt arbete den 1 januari 2021. Den 30 juli 2020 uppdrog regeringen åt Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen att, tillsammans med tjugofem andra myndigheter däribland Sametinget, inkomma med underlag inför en ny strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention. I uppdraget ska samråd löpande ske med representanter från de nationella minoriteterna och urfolket.

Utöver den samlade strategin för minoritetspolitiken, som utgör en övergripande inriktning för politikområdet, finns regeringens strategi för romsk inkludering (skr. 2011/12:56) där hälsa och social omsorg och trygghet pekas ut som ett särskilt målområde. Under de senaste

åren har flera insatser vidtagits för att förbättra hälsosituationen hos romer. Regeringen har bland annat uppdragit åt Länsstyrelsen i Stockholms län att genomföra insatser för att utbilda romska hälsoinspiratörer (2016–2018) samt uppdragit åt Socialstyrelsen att genomföra utbildningsinsatser riktade till socialtjänsten med särskilt fokus på romer (2016–2020).

Regeringen har under 2017–2020 genom nätverket för samisk hälsa beviljat medel för att öka samisk kulturkompetens i hälso- och sjukvården och utveckla arbetssätt för att tillgodose samiska patienters behov.

Arbetet med strategin för romsk inkludering har fortsatt

Målet med strategin för romsk inkludering är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som inte är rom. Utgångspunkten för arbetet med strategin är att arbeta för att romer ska få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda.

Flera myndigheter har haft uppdrag inom ramen för regeringens strategi för romsk inkludering 2016–2019. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har haft i uppdrag att fördela stöd enligt förordning (2016:840) om statsbidrag för hälsofrämjande insatser riktade till romer (2016–2019). Skolverket och Socialstyrelsen har även haft i uppdrag att ta fram en utbildning för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens som fungerar som en länk mellan enskilda individer och offentlig verksamhet. Brobyggarna är verksamma inom förskola, skola, socialtjänst eller arbetar med frågor som relaterar till dessa verksamheter (2016–2019). Boverket har haft i uppdrag att genomföra en insats för att motverka diskriminering av romer på bostadsmarknaden 2016–2019. I uppdraget ingick att skapa ett nätverk med romska representanter, fastighetsägare och hyresvärdar och att tillsammans med nätverket ta fram ett vägledningsmaterial riktat till fastighetsägare och hyresvärdar. Länsstyrelsen i Stockholms län har i uppdrag att samordna, följa upp och genomföra insatser inom ramen för den samordnade och långsiktiga strategin för romsk inkludering 2012–2032.

Arbetsförmedlingen fick 2016 uppdrag att vidareutveckla arbetet med romsk inkludering i sin verksamhet 2016–2019. Därefter har regeringen gett Arbetsförmedlingen uppdrag att under 2020–2023 fortsätta utveckla arbetet med romsk inkludering i sin verksamhet.

Arbetsförmedlingen har, under perioden 2016–2019 arbetat med att ta fram nulägesbeskrivningar, höja kunskapsnivån i myndigheten, genomföra kunskapshöjande insatser gentemot arbetsgivare och ta fram en handlingsplan för långsiktigt och strategiskt arbete med målgruppen. Myndighetens målsättning är att integrera arbetet med romsk inkludering i den ordinarie styrningen av verksamheten. Den personalomställning som Arbetsförmedlingen gick igenom under 2019 har påverkat arbetet med romsk inkludering negativt. Eftersom användare av romani chib är en grupp som kan behöva särskilt stöd i sin inkludering i samhället och i kontakt med myndigheter, utreder Arbetsförmedlingen möjligheterna att erbjuda samma service vid muntlig och skriftlig kontakt på romani chib som för finska, meänkieli och samiska. En utökad möjlighet för minoriteten romer att använda sitt

minoritetsspråk i kontakt med myndigheten kan bidra till att främja ett ökat förtroende för Arbetsförmedlingen, och samtidigt synliggöra målgruppen internt på myndigheten.

En utredning har genomförts i syfte att utreda hur ett nationellt center för romska frågor kan inrättas utifrån förslagen som lämnats av Kommissionen mot antiziganism (SOU 2016:44). Utredningen lämnade förslag om att inrätta en myndighet för romska frågor i juni 2019, (Ds 2019:15, Långsiktighet och stadga i arbetet framåt – en myndighet för romska frågor). Förslaget remitterades under hösten 2019 där samtliga romska civilsamhällesorganisationer som inkom med remissyttrande avstyrkte förslaget. Detta har även framkommit vid samråd med romska företrädare. Den romska minoritetens åsikter väger tungt och regeringen har i samråd med representanter för den romska minoriteten diskuterat hur utredningsförslaget om att inrätta en myndighet för romska frågor ska hanteras.

Datainsamling och statistik om de nationella minoriteternas livssituation är förknippad med svårigheter

Regeringen anser att uppföljning av minoritetspolitiken är viktig för att veta att de insatser som genomförs får genomslag och leder utvecklingen i rätt riktning. En viktig del av uppföljningen är kvalitativt beslutsunderlag som kan ge en tydlig bild av de nationella minoriteternas livssituation. Sverige har, som tidigare rapporterats, en restriktiv hållning till datainsamling på etnisk grund. Regeringen ser dock, precis som kommittén, ett behov av förbättrade kvalitativa data och gav 2016 en särskild utredare i uppdrag att överväga behovet av åtgärder för att förbättra kvalitativa data om de nationella minoriteterna utifrån respektive minoritets förutsättningar och behov. Utredningen konstaterade att det inte är möjligt att förena Sveriges restriktiva hållning med representativa och uttömmande kvantitativa undersökningar i traditionell mening men att andra möjligheter kan övervägas. Utredningen föreslår tre typer av datainsamlingar som skulle kunna bidra till ett mer kvalitativt beslutsunderlag. Det handlar om implementeringsdata (hur genomförandet av minoritetspolitiken fortskrider på nationell, regional och lokal nivå), jämlikhetsdata (där resultat av kvalitativa undersökningar jämförs mot resultat i majoritetsbefolkningen) och data om minoritetsspråk (utredningen bedömer att indirekta indikatorer bör kunna tas fram). Regeringen ser för närvarande över styrningen och uppföljningen av minoritetspolitiken mot bakgrund av de förslag som lämnats av den utredning som hade i uppdrag att lämna förslag för styrningen av politikområdet. Förslagen lämnades under våren 2020.

Länsstyrelsen i Stockholms län har fått i uppdrag att se över uppföljningen av strategin för romsk inkludering. I arbetet ingår bland annat att utveckla ett uppföljningssystem utifrån tidigare erfarenheter med så kallade nulägesbeskrivningar.

ARTIKEL 5

5.1 Parterna åtar sig att främja de förutsättningar som är nödvändiga för att personer som tillhör nationella minoriteter skall kunna bibehålla och utveckla sin kultur och bevara de väsentliga beståndsdelarna av sin identitet, nämligen religion, språk, traditioner och kulturarv.

5.2 Utan att inverka på de åtgärder som vidtas i enlighet med sin allmänna integrationspolitik skall parterna avhålla sig från åtgärder eller metoder som syftar till assimilering av personer som tillhör nationella minoriteter mot dessa personers vilja och skall skydda dem mot alla åtgärder som syftar till sådan assimilering.

Rekommendation från Europarådet: Rådgivande kommittén uppmanar myndigheterna att, i nära samarbete med samerna, inrätta en sannings- och försoningsprocess som grundligt försöker komma till rätta med kränkningar av samernas mänskliga rättigheter i historien och höjer medvetenheten om dem i det svenska samhället.

Samiskt inflytande och delaktighet

Av regeringsformen framgår att samerna är ett folk och att det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. Regeringen har de senaste åren fortsatt sitt kontinuerliga arbete för att stärka samernas ställning som urfolk och nationell minoritet. En central del i arbetet är att stärka samiskt inflytande och delaktighet.

Som tidigare rapporterats har Sametinget ett uppdrag att medverka i samhällsplaneringen och att bevaka att samiska behov beaktas, däribland rennäringens intressen vid utnyttjande av mark och vatten. Bland annat deltar Sametinget i referens- och arbetsgrupper, forum och samråd med centrala och regionala myndigheter.

Härutöver har också förslag till ändringar i minerallagen avseende samråd lagts fram och genomförts. Enligt de nya bestämmelserna som gäller sedan 1 januari 2018 ska en specifik miljöbedömning göras, information lämnas och samordning ske i ärenden om beviljande av koncession enligt minerallagen. Det innebär bland annat att verksamhetsutövaren ska samråda om verksamhetens lokalisering och förväntade miljöeffekter med mera med de enskilda som kan antas bli särskilt berörda av verksamheten, vilket inkluderar berörda samebyar. Det kan därmed konstateras att det nu finns ett formellt lagkrav på samråd vid dessa prövningar.

En utredning som ska se över rennäringslagstiftningen från 1971 har nyligen tillsatts. Arbetet med att ta fram direktiven har skett i nära dialog med såväl Sametinget som företrädare för det samiska civila samhället.

Samernas möjlighet och inflytande över nyttjandet av sina ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter är viktig för regeringen. Därför har regeringen tillsammans med bland annat Australien och Kanada bidragit med både kunskap och ekonomiska resurser till en OECD-studie som syftar till att förbättra urfolkens möjligheter till ekonomisk utveckling. Studien som tagits fram i nära samarbete med företrädare för det samiska samhället presenterades under våren 2019. Studien tittar bland annat på hur befintliga verktyg, insatser och regelverk inom landsbygdsutveckling och regional tillväxt fungerar för det samiska samhället och näringslivet. Även policyrekommendationer för hur länken mellan urfolk å ena sidan och

regional utvecklingspolitik och landsbygdsolitik å andra sidan, ska kunna stärkas presenteras i studien.

Allmänhetens kännedom och attityd till bevarande av nationella minoriteters språk och kultur

Under 2020 har Institutet för språk och folkminnen, Isof, med hjälp av Kantar-Sifo och i samarbete med Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget, genomfört en undersökning om allmänhetens kunskap om de nationella minoriteterna. I undersökningen har Sveriges befolknings kännedom om och attityd till bevarande av de nationella minoriteternas språk och kulturer uppmätts. Resultatet, som publicerades i februari 2021, visar att kännedomen om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken ökat sedan den förra mätningen 2015, men bara marginellt i förhållande till resultatet 2010. I 2020 års mätning kunde 77 procent nämna åtminstone en av Sveriges fem nationella minoriteter och 74 procent kunde nämna minst ett av de nationella minoritetsspråken. Däremot ökar kännedomen märkbart bland unga (15–29 år). En mycket hög andel – ca 90 procent av de unga anser att det är ”ganska viktigt” eller ”mycket viktigt” att bevara minoriteternas språk och kulturer. Motsvarande siffra för hela befolkningen är 83 procent, vilket indikerar att en majoritet av Sveriges befolkning ställer sig positiv till att det bedrivs en aktiv politik för att bevara språken.

Samiskt språkcentrum har utvärderats och frågan om nya språkcentrum har utretts

Sedan 2009 finns två samiska språkcentrum med uppdrag att utveckla och stimulera till användning av det samiska språket och dess varieteter genom ett innovativt och framåtsyftande arbetssätt. Språkcentrummetodens betydelse för främjande av revitalisering har utvärderats inom ramen för en statlig utredning (SOU 2017:60). Utredningen konstaterar att språkcentrumen fyller en nödvändig och värdefull funktion i revitaliseringen av det samiska språket och att språkcentrum för övriga minoritetsspråk bör övervägas. Regeringen gav 2018 Institutet för språk och folkminnen i uppdrag att utreda formerna för hur språkcentrum för finska och meänkieli kan organiseras och utreda förutsättningarna för motsvarande funktioner för jiddisch och romani chib. Dessutom gavs Sametinget i uppdrag att utreda formerna för hur Samiskt språkcentrums verksamhet kan utvecklas för att främja fler samiska språkvarieteter.

Institutet för språk och folkminnen (Isof) och Sametinget föreslår inrättandet av ytterligare sex språkcentrum: två för samiska (nord- och lulesamiska), ett för meänkieli, ett för jiddisch, ett för romani chib och ett för finska. Centrumen föreslås inrättas inom de båda myndigheternas verksamhet och placeras på strategiska platser i landet. Myndigheternas förslag har remitterats och remissinstanserna har varit positiva till inrättandet av fler språkcentrum. Förslagen bereds nu inom Regeringskansliet.

Förslag har lämnats till ett handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken

Regeringen bedömer att behovet av ett långsiktigt skydd av minoritetsspråken är stort. Under 2019 gavs Institutet för språk och folkminnen och Sametinget i uppdrag att lämna förslag till utformningen av ett handlingsprogram för bevarande av de nationella minoritetsspråken.

Syftet med ett handlingsprogram är att främja möjligheten för de nationella minoritetsspråken att revitaliseras och fortleva som levande språk i Sverige. Myndigheterna föreslår i sin redovisning från 2020 en lång rad åtgärder som syftar till att stärka och bevara de nationella minoritetsspråken. Åtgärderna rör flera samhällssektorer och har stort fokus på utbildningsväsendet. Förslagen har remitterats under våren 2021 och bereds nu i Regeringskansliet.

En sannings- och försoningskommission för tornedalingar, kväner och lantalaiset har tillsatts och förstudier pågår inför en samisk sanningskommission

Tornedalingar, kväner och lantalaiset var bosatta i Tornedalen i norra Sverige långt före den nuvarande svenska statsbildningen. Under den assimileringspolitik som fördes under 1800- och 1900-talet undertrycktes på olika sätt minoriteten, språket och kulturen. Regeringen tillsatte den 19 mars 2020 en sannings- och försoningskommission för att utreda de historiska kränkningar och övergrepp som tornedalingar, kväner och lantalaiset har utsatts för. Kommissionen ska arbeta till 16 maj 2022 och har bland annat i uppdrag att öka kunskapen i samhället om minoriteten och dess historiska erfarenheter.

Arbetet för att inrätta en samisk sanningskommission pågår. Den 9 juni 2020 fick Sametinget medel för att genomföra en förankringsprocess hos det samiska folket. Förankringsprocessen syftar till att lyfta samernas egna röster och perspektiv i förberedelserna inför en samisk sanningskommission. Sametinget har redovisat förankringsprocessen i mars 2021.

Insatser för nationella minoriteters kultur är prioriterade

Nationella minoriteters kultur och satsningar på de nationella minoritetsspråken är en central del av minoritetspolitiken. Statens kulturråd har 2021 som ett led i detta fått i uppdrag att redovisa vilka fortsatta insatser det finns behov av för att nå målen för minoritetspolitiken och strategin för romsk inkludering.

Statens stöd till regional kultur fördelas genom den så kallade kultursamverkansmodellen där regionerna har ansvar och frihet att fördela statligt stöd till regionala och lokala kulturverksamheter. De folkvalda regionerna får själva besluta om hur medlen ska fördelas enligt den förordning som finns för bidragsgivningen. Statens kulturråd följer upp medlens användning och har dialoger med regionerna i olika frågor, däribland frågor om nationella minoriteters kultur. Under 2019 skapades ett nätverk för regionerna och arbetet med nationella minoriteters kultur. Nätverket uppstod utifrån ett behov av kompetens- och erfarenhetsutbyte och koordineras av Kulturrådet. Under 2020 års nätverksträff deltog även ett antal nationella minoritetsorganisationer som tilldelats stöd av Kulturrådet, och de fick presentera sina verksamheter för regionerna. I en uppföljningsrapport om breddat deltagande inom kultursamverkansmodellen som Kulturrådet lämnat till regeringen 2021 framgår att bland annat de nationella minoriteterna är en målgrupp som bör ges särskild uppmärksamhet.

Det statliga stödet till de nationella minoriteternas kulturverksamheter ökade med 10 miljoner kronor fr.o.m. 2018. Stödet syftar till att stärka, utveckla, synliggöra eller på annat sätt främja de nationella minoriteternas kultur och möjliggör för minoriteterna att själva kunna förmedla sin historia, sitt språk och sin identitet. Stödet fördelas av Statens kulturråd.

Under år 2020 tilldelades också Sametinget 4 miljoner kronor för att användas specifikt som krisstöd till samisk kultur på grund av covid-19-pandemins konsekvenser. Ytterligare 10 miljoner kronor i stöd har hittills tilldelats myndigheten under 2021.

Under åren 2016–18 hade Svenska Filminstitutet regeringens uppdrag att främja tillgången till film för barn och unga på de nationella minoritetsspråken (totalt ca 2 miljoner kronor per år). Uppdraget permanentades från 2019. Svenska Filminstitutet har tagit fram en strategi för verksamheten att främja film för barn och unga på de nationella minoritetsspråken som löper fram till 2025.

Stiftelsen Finlands kulturinstitut i Sverige har haft ett treårigt statligt stöd på totalt 1,5 miljoner kronor 2018–2020 för att främja finländsk kultur i Sverige. Exempelvis har satsningen omfattat visningar av finsk film runt om i landet. Dessutom har ett flertal författarturnéer, musikevenemang och teatergästspel arrangerats. Även för år 2021 har regeringen beviljat stöd på 500 000 kronor till denna verksamhet.

Litteratur, bibliotek och läsfrämjande insatser bidrar till revitalisering av minoritetsspråken

Statens kulturråd hade mellan 2017 och 2019 ett uppdrag att främja utgivning och spridning av litteratur på de nationella minoritetsspråken. Myndigheten har inom ramen för uppdraget bland annat tagit fram en katalog om litteratur på de nationella minoritetsspråken och lämnat stöd till folkhögskolan Biskops-Arnö som genomför skrivarkurser på de nationella minoritetsspråken. I myndighetens slutrapport om uppdraget framhålls att alla nationella minoriteter önskar mer litteratur som är skriven av författare från de nationella minoriteterna, med ett inifrånperspektiv. För att litteraturen ska nå läsarna finns också gemensamt behov av fler som kan översätta från och till de nationella minoritetsspråken. Under åren 2018–2020 har regeringen också genomfört en särskild satsning på Stärkta bibliotek i hela landet. Inom denna satsning har bland annat Biblioteket i Arvidsjaur tilldelats statligt bidrag för att stärka den samiska litteraturen och öka kunskapen om samer och samisk kultur bland kommunens invånare 2018–2020. Hela satsningen kommer att utvärderas av Högskolan i Borås och planeras att vara klar hösten 2021.

Kungl. biblioteket har på regeringens uppdrag (2015–2019) tagit fram ett förslag till nationell biblioteksstrategi. Förslaget överlämnades 2019 och bereds i Regeringskansliet. De nationella minoriteternas behov och perspektiv har belysts i förslagen. Ett av de förslag som redan har beslutats handlar om att stärka de nationella minoriteternas bibliotek. Regeringen beslutade i december 2020 om ett uppdrag till Kungl. biblioteket att genomföra en satsning på de nationella minoriteternas bibliotek som resursbibliotek för respektive språkgrupp och för

landets kommuner. I uppdraget ingår bland annat att dessa bibliotek ska vara stöd för landets kommuner och främja medieförsörjning på de nationella minoritetsspråken. Tillgång till litteratur för barn och unga ska särskilt beaktas. Idag finns inget motsvarande bibliotek för romani chib som det finns för de övriga nationella minoritetsspråken. Kungl. biblioteket ska därför särskilt se över och lämna förslag på hur biblioteksverksamhet för romani chib kan främjas. Uppdraget ska genomföras i samverkan med Sametinget och berörda nationella minoriteter och efter inhämtande av synpunkter från Statens kulturråd, Sveriges Kommuner och Regioner och andra berörda aktörer.

Regeringen har under våren 2021 presenterat en skrivelse till riksdagen om arbetet med läsfrämjande i Sverige. Skrivelsen baseras på bedömningar i Läsdelegationens betänkande Barns och ungas läsning – ett ansvar för hela samhället (SOU 2018:57). Barn som pratar minoritetsspråk lyfts i eget avsnitt. I skrivelsen framgår att barn och unga även i fortsättningen bör få möjlighet att utveckla sitt nationella minoritetsspråk, sitt modersmål och teckenspråk, parallellt med det svenska språket. Barn bör även ges god tillgång till litteratur på de nationella minoritetsspråken och andra språk än svenska. Flera minoritetsorganisationer bereddes tillfälle att svara på remissen av betänkandet (SOU 2018:57).

Inkludering av minoriteters traditioner i det immateriella kulturarvet

Sverige ratificerade Unescos konvention om tryggheten av det immateriella kulturarvet 2011. För den nationella implementeringen av konventionen har Sverige utvecklat en nationell organisation med fokus på samarbete och civilsamhällets delaktighet i arbetet. Arbetet samordnas av Institutet för språk och folkminnen och är uppbyggt kring fyra s.k. expertnoder med ansvar för olika domäner av det immateriella kulturarvet. Till dessa expertnoder har knutits nätverk av aktörer bestående av utövare och ideella organisationer, bland annat från de nationella minoriteterna, samt utbildnings-, forsknings- och kulturarvsinstitutioner.

Sveriges nationella förteckning över immateriellt kulturarv (levandetraditioner.se), som hålls samman av Institutet för språk och folkminnen, har de senaste åren fortsatt att utökas med traditioner i dialog med ideella organisationer i hela landet. Institutet för språk och folkminnen arbetar aktivt för ett större deltagande från de nationella minoriteterna i förteckningsarbetet, och har utvecklat särskilda metoder för detta, vilket resulterat i att såväl vissa romska som judiska traditioner tillkommit i förteckningen de senaste åren.

Sametinget har en viktig roll i tryggheten av det samiska immateriella kulturarvet. Därför har Sametinget i regleringsbrevet för 2021 fått ett återrapporteringskrav om att redovisa bland annat hur myndigheten under året har bidragit till det fortsatta genomförandet av konventionen i Sverige. Samma återrapporteringskrav har getts till de fyra nodansvariga myndigheterna/institutionerna.

Främjande av romsk kultur

Statens kulturråd fick 2016 regeringens uppdrag att redovisa hur myndigheten arbetar för att synliggöra, bevara och utveckla romsk kultur, med utgångspunkt från regeringens strategi för

romsk inkludering 2012–2032. Myndigheten har i sin årsredovisning bland annat framhållit att det är svårt för romska aktörer att finna regional och kommunal medfinansiering när de söker statligt stöd. År 2020 har Kulturrådet särskilt lyft denna fråga i arbetet med de regionala kulturplanerna och i dialogerna med regionerna.

Inom ramen för uppdraget om romsk kultur har Statens kulturråd också bland annat haft samråd, dialogmöten och särskild bidragsgivning till romska aktörer. I sin slutrapport 2019 lyfter myndigheten bland annat fram att det finns stor okunskap hos landets kulturinstitutioner om romsk kultur och att dessa saknar nätverk för att nå romska föreningar. Vidare framhålls att bidragsgivningen inte är anpassad till romska aktörers behov av stöd i ansökningsprocessen samt att sökandena har svårt att uppfylla krav på medfinansiering från kommuner och regioner. Myndighetens slutsatser är bland annat att det krävs fortsatta och långsiktiga insatser. Vidare framhålls att frågan kommer att finnas med i arbetet för breddat deltagande, där en ny tjänst som verksamhetsutvecklare ska driva arbetet vidare bland annat utifrån Agenda 2030.

Kulturrådet utser inom ramen för sitt ansvarsområde en nationell läsambassadör. 2019–2021 utsågs den femte i ordningen, Bagir Kwiek. Hans främsta fokus är minoriteten romer. Genom läsambassadörens arbete har 17 folkbibliotek runt om i landet utsetts till romska läsambassader.

ARTIKEL 6

6.1 Parterna skall uppmuntra en anda av tolerans och mellankulturell dialog och vidta effektiva åtgärder för att främja ömsesidig respekt och förståelse samt samarbete mellan alla personer som bor inom deras territorium, oavsett dessa personers etniska, kulturella, språkliga eller religiösa identitet, särskilt på utbildnings- och kulturområdet samt inom massmedia.

6.2 Parterna åtar sig att vidta lämpliga åtgärder för att skydda personer som kan utsättas för hot om eller utförande av diskriminerande handlingar, fientlighet eller våld till följd av deras etniska, kulturella, språkliga eller religiösa identitet.

Rekommendation från Europarådet: Omsorgsfullt genomföra den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott och tillhandahålla tillräckliga resurser för planen samt fortsätta att intensifiera bekämpandet av alla former av intolerans, rasism, främlingsfientlighet och hets, särskilt i sociala medier och på internet.

Genomförandet av den nationella planen mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott fortsätter. Forum för levande historia har fortsatt i uppdrag att samordna och följa upp arbetet med den nationella planen. Enligt myndigheten har planen gett legitimitet, sammanhang och riktning för involverade myndigheters arbete och bidragit till att frågan om rasism är på dagordningen.

Planen, som utgör ett samlat grepp om arbetet mot alla former av rasism och hatbrott, däribland antisemitism, antiziganism och rasism mot samer, har förstärkts. Från 2020 har 10 miljoner kronor extra tillförts planen vilket ger möjlighet till en fortsatt hög ambitionsnivå i ett mer långsiktigt arbete.

Forum för levande historia genomför en stor utbildningsinsats om olika former av rasism riktad till bland annat skolpersonal och andra offentligt anställda. Under våren 2020 förstärktes myndighetens uppdrag vilket innebär att myndigheten kan utveckla sitt arbete med att utbilda offentliganställda med fokus på att kvalitetssäkra offentliga verksamheters bemötande av allmänheten genom arbete mot rasism.

Utsatthet för rasism och liknande former av fientlighet riskerar att påverka både individer och samhället i stort bland annat genom inverkan på enskildas psykiska hälsa, förekomsten av diskriminering, tilliten till myndigheter och i förlängningen demokratin. Det finns idag ingen sådan samlad kunskapsbild. Forum för levande historia har därför fått i uppdrag att kartlägga kunskap om människors erfarenheter av rasism i kontakt med svenska myndigheter och andra offentliga verksamheter.

Januari 2020 inkorporerades FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) i svensk lag. Inom ramen för planen har Barnombudsmannen fått i uppdrag att utifrån barnkonventionen ta fram och sammanställa kunskap om barns och ungas utsatthet för rasism. Syftet med uppdraget är att få en samlad bild av hur rasismen mot barn och unga tar sig uttryck och i vilka sammanhang, och om hur barns och ungas livsvillkor påverkas av rasism samt hur barns och ungas utsatthet för rasism kan motverkas och förhindras.

Statens medieråd har utifrån regeringsuppdrag No Hate Speech Movement (2017–2020) höjt kunskapen om rasism och liknande former av fientlighet på internet bland barn och unga. Myndigheten har bland annat tagit fram nytt material riktat främst till lärare inom grund- och gymnasieskola för att öka medvetenheten om hur bilder och symboler kan befästa rasistiska idéer.

Arbetet mot antisemitism och för judisk säkerhet

Främlingsfientliga handlingar mot trossamfund är ett omfattande problem i dagens Sverige. Det finns ett glapp mellan antalet anmälda hatbrott med antisemitiska, islamofobiska och kristofobiska förtecken och enskilda individers upplevelser av sådana brott. Mörkertalet, dvs. antalet icke anmälda fall, tycks vara omfattande.

Sedan 2015 har det funnits ett statsbidrag som syftar till att förbättra säkerheten för de statsbidragsberättigade trossamfunden, däribland Judiska centralrådet i Sverige. 2018 valde regeringen att bredda målgruppen så att alla civilsamhällsaktörer skulle kunna söka medel utifrån förordningen (2018:1533) om statsbidrag för säkerhetshöjande åtgärder till organisationer inom det civila samhället. Det är Kammarkollegiet som ansvarar för beslut om

medel enligt förordningen. För budgetåret 2021 har regeringen anslagit 22 miljoner kronor till detta ändamål.

Arbetet för att bekämpa hatbrott fortsätter

Rättsväsendet lägger stor vikt vid arbetet för att bekämpa och motverka hatbrott.

Polismyndigheten har höjt ambitionsnivån avseende hatbrott och andra brott som hotar de grundläggande fri- och rättigheterna. Vid myndigheten finns en nationell kontaktpunkt för dessa frågor och så kallade demokrati- och hatbrottsgrupper i de tre storstadsregionerna: Stockholm, Väst och Syd. Även i övriga polisregioner finns utpekade utredare. Utöver att utreda misstänkta brott, ska avsatta resurser arbeta med brottsofferstöd, intern utbildning, samverkan och andra trygghets- och förtroendeskapande åtgärder.

Polismyndigheten har vidareutvecklat digitala stöd och läromedel om mänskliga rättigheter, demokrati- och hatbrott för högstadiet och gymnasiet samt tagit fram utbildningsmaterial med grundläggande information om demokratin, polisen och lagar och regler i Sverige. Polismyndigheten har i särskilt uppdrag att fortsatt utveckla och förbättra arbetet för att bekämpa hatbrott och andra brott som hotar demokratin. Polismyndigheten samverkar med myndigheter och organisationer såsom Forum för levande historia, Brottsoffermyndigheten, Sveriges kommuner och regioner, Länsstyrelsen i Stockholm, Myndigheten för stöd till trossamfund och RFSL i arbetet mot hatbrott. På regional och lokal nivå finns samverkan med hatbrottsutsatta grupper.

Åklagarmyndighetens arbete med hatbrott kan sammanfattas enligt följande. På samtliga allmänna kammare inom Åklagarmyndigheten finns det en eller flera åklagare som är särskilt utsedda för bekämpning av hatbrott (hatbrottsåklagare). Hatbrottsåklagarna bjuds varje år in till en hatbrottskonferens som anordnas av Utvecklingscentrum i Malmö i samverkan med områdeschefen i Syd. Hatbrottskonferensen syftar till att öka kompetensen hos hatbrottsåklagarna och bidra till enhetlighet i åklagarnas rättstillämpning. Vid konferensen förekommer diskussioner kring utredning och lagföring, information kring rätts- och praxisutveckling samt föreläsningar från externa föreläsare.

Även de åklagare som inte är särskilt utsedda hatbrottsåklagare får under sin grundutbildning, som är obligatorisk, fyra lektioner à 45 minuter avseende hatbrott. Syftet med lektionerna under grundutbildningen är att öka kursdeltagarnas kunskaper om hatbrott och ge en ökad förståelse för de speciella utredningsåtgärder som bör vidtas i utredningar med hatbrottsmotiv.

Förutom konferens och föreläsningar har Utvecklingscentrum publicerat två vägledande styrdokument (Hatbrott samt Hets mot folkgrupp på sociala medier) samt fyra dokument med olika metodstöd. Samtliga dokument förutom styrdokumentet om hatbrott har upprättats efter 2016. Dokumenten finns tillgängliga för de operativa åklagarna på Åklagarmyndighetens ämnessida för hatbrott.

Utvecklingscentrum är tillsammans med områdescheferna ansvariga för bevakningen av hatbrottsfrågor samt de styrdokument och konferenser som hålls. Det finns även en särskilt utsedd åklagare som är nationell ämnesspecialist för hatbrott. Ämnesspecialisten har under våren 2020 hållit en webbaserad föreläsning för hatbrottsåklagarna och övriga intresserade rörande brott med hatbrottsmotiv.

Utvecklingen av anmälda hatbrott

Brottsförebyggande rådet (Brå) publicerar vartannat år statistik över identifierade anmälningar om hatbrott. Statistiken över anmälda hatbrott kan ge en indikation på hur hatbrott uppmärksammas i polisanmälningar och information om de anmälda händelserna. Den säger dock mycket lite om förekomsten av hatbrott i samhället, eftersom många brottsliga händelser inte anmäls.

Under 2018 identifierade Brå 278 anmälningar om brott med antisemitiska motiv. Det är 53 procent fler än 2016, men på samma nivå som 2014 och 2015. Under 2018 identifierades 109 anmälningar om brott med antiromska motiv. Det är 31 procent färre än 2016, och det lägsta antalet anmälningar hittills. Det är inte möjligt att avgöra om förändringar i antalet anmälningar beror på förändringar i utsatthet, anmälningsbenägenhet eller hur hatbrott uppmärksammas i anmälningarna. Brå konstaterar dock att ökningen av det totala antalet brott med identifierat hatbrottsmotiv 2018 till största delen består av en ökning av polisanmälningar som rör hets mot folkgrupp, och att en stor del av anmälningarna är ett resultat av olika aktörers arbete med att uppmärksamma hatbrott på nätet. Det antisemitiska hatbrottsmotivet är ett av de motiv som detta har fått störst genomslag för.

Statistiken innehåller också uppgifter om personuppklarade brott, det vill säga brott för vilka minst en person har lagförts genom beslut om åtal, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse. Andelen uppklarade anmälda hatbrott är generellt sett låg. Den låga personuppklaringen är inte unik för brott med hatmotiv. De brottstyper som främst förekommer, exempelvis ofredande, ärekränkning och skadegörelse, har generellt sett en låg personuppklaring. Hatbrott är även generellt svårutredda och kräver särskild kompetens. En stor utmaning för utredare och åklagare är att kunna identifiera motivet och bevisa det.

I maj 2019 publicerade Brå en fördjupad studie om antisemitiska hatbrott. Inom ramen för studien har Brå granskat polisanmälningar, förundersökningar och domar. Brå har också genomfört intervjuer med personer som blivit utsatta för antisemitism, representanter för judiska församlingar och föreningar, samt personer från kommunala verksamheter, civilsamhället och polisen. Studien visar att antisemitism kan förekomma på alla olika typer av platser och i breda lager av befolkningen. Gärningspersonerna är dock oftare män, och oftare relativt unga – men brotten begås av män och kvinnor från alla åldersgrupper. Gärningspersonerna kommer från olika typer av miljöer och det är långtifrån alla som tillhör en organiserad grupp. Enligt Brå:s intervjupersoner finns två miljöer med särskild koncentration av antisemitism – radikalnationalism och våldsbejakande jihadism.

En parlamentariskt sammansatt kommitté, tillsatt av den svenska regeringen, har föreslagit att rasistiska organisationer ska förbjudas genom ny straffrättslig lagstiftning. Kommittén har föreslagit två nya brott i brottsbalken, organiserad rasism och stöd för organiserad rasism. Förslaget har remitterats.

ARTIKEL 7

Parterna skall säkerställa respekt för rätten för den som tillhör en nationell minoritet till frihet att delta i fredliga sammankomster, till föreningsfrihet, yttrandefrihet, tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.

Utvecklingen i Sverige föranleder ingen ytterligare redovisning under denna artikel. Under artikel 5 redovisas insatser kring samråd och stöd för organisationer som representerar de nationella minoriteterna.

ARTIKEL 8

Parterna åtar sig att erkänna att den som tillhör en nationell minoritet har rätt att utöva sin religion eller tro och att upprätta religiösa institutioner, organisationer och sammanslutningar.

Den svenska regeringsformen slår fast att ”Var och en är gentemot det allmänna tillförsäkrad religionsfrihet: frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion.” Religionsfriheten är en frihet som är absolut och som inte får inskränkas av annan lag. Det finns därför inga inskränkningar för de nationella minoriteterna när det gäller möjligheten att utöva sin religion eller tro.

Utvecklingen i Sverige föranleder ingen ytterligare redovisning under denna artikel. För ytterligare information hänvisas till tidigare rapporter.

ARTIKEL 9

9.1 Parterna åtar sig att erkänna att rätten till yttrandefrihet för den som tillhör en nationell minoritet innefattar åsiktsfrihet och frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar på minoritetsspråket utan ingripande av offentliga myndigheter och oberoende av territoriella gränser. Parterna skall inom ramen för sina rättssystem säkerställa att personer som tillhör en nationell minoritet inte utsätts för diskriminering när det gäller deras tillträde till massmedia.

9.2 Bestämmelserna i punkt 1 skall inte hindra parterna från att utan diskriminering och på grundval av objektiva kriterier kräva tillstånd för radio-, televisions- eller biografföretag.

9.3 Parterna skall inte hindra dem som tillhör nationella minoriteter från att framställa och använda tryckta media. Inom den rättsliga ramen för radio- och televisionssändningar skall de, så långt möjligt och med beaktande av bestämmelserna i punkt 1, säkerställa att de som tillhör nationella minoriteter medges möjlighet att framställa och använda sina egna media.

9.4 Parterna skall inom ramen för sina rättssystem vidta lämpliga åtgärder för att underlätta tillträde till massmedia för personer som tillhör nationella minoriteter och i syfte att främja tolerans och tillåta kulturell mångfald.

Rekommendation från Europarådet: Fortsätta satsningar på att främja nationella minoritetsspråk genom digitala medier samtidigt som man beaktar det fortsatta behovet av traditionella medier; involvera minoritetsföreträdare i framtagandet av sändningstillståndet för nästa tillståndsperiod.

Medier har en viktig roll i stärkandet av de nationella minoriteternas identitet och i arbetet med att revitalisera minoritetsspråken. Samtidigt har Sverige en långtgående press- och yttrandefrihet och har därför en mycket restriktiv syn på alla former av styrning av medier. Med detta sagt redogörs nedan för de främjande insatser som staten vidtagit på området.

Radio-och tv-sändningar på minoritetsspråk

Public service-företagen bedrivs i allmänhetens tjänst och har ett särskilt ansvar för att beakta bland annat de nationella minoriteternas behov.

Inför tillståndsperioden 2020–2025 fick en av regeringen tillsatt parlamentarisk kommitté den 17 juni 2017 i uppdrag att föreslå en ändamålsenlig reglering av public service. Det ingick i kommitténs uppdrag att med utgångspunkt i Sveriges internationella åtaganden på området samt regeringens strategi för de nationella minoriteterna (prop. 2008/09:158) föreslå hur ansvaret för utbudet på minoritetsspråken skulle formuleras för att bidra till att kvaliteten och synligheten stärks. I detta arbete hade kommittén särskilda samråd med företrädare för de nationella minoriteterna om hur public service-bolagens ansvar för minoritetsspråksutbud ska formuleras, vilket kommittén redovisar i sitt betänkande Ett oberoende public service för alla – nya möjligheter och ansvar, SOU 2018:50 s. 169. Betänkandet gick på remiss till minoritetsföreträdarna inför framtagande av regeringens proposition Ett modernt public service nära publiken – villkor 2020–2025, prop. 2018/19:136.

I december 2019 beslutade regeringen, i enlighet med den inriktning som fastställts av riksdagen, om nya sändningstillstånd för de tre public service-företagen Sveriges Radio AB (SR), Sveriges Television AB (SVT) och Sveriges Utbildningsradio AB (UR). De nya sändningstillstånden gäller för perioden 2020–2025 och det är i dessa som public service-uppdraget huvudsakligen regleras.

Programverksamheten på de nationella minoritetsspråken är en viktig del av public service-företagens uppdrag. Verksamheten erbjuder möjligheter för personer som tillhör en språklig minoritet att stärka sin språkliga och kulturella hemvist och därigenom få bekräftelse genom konstnärliga upplevelser, nyheter och information i både radio och tv. Det är också ett sätt att synliggöra språken och därigenom de minoriteter som talar dem.

Under den föregående tillståndspanoden 2014–2019 ökade det samlade utbudet på de nationella minoritetsspråken från totalt 10 391 timmar år 2013 till 11 276 timmar år 2019. En ökning kan också noteras för varje enskilt språk.

De senaste årens medieutveckling har inneburit att allt fler tar del av radio och tv via olika internetbaserade plattformar. De markbundna radio- och tv-sändningarna har fortfarande en stor betydelse för många men det är de internetbaserade plattformarna som växer. Mot bakgrund av denna utveckling har villkoren i de nya sändningstillstånden delvis förändrats. Istället för ett ensidigt fokus på den totala omfattningen av utbudet fokuseras nu i högre grad dels på kvaliteten i utbudet, dels på tillgången till nytt utbud, så kallade förstasändningar eller förstapubliceringar.

Programföretagens förstasändningar och förstapubliceringar av program på respektive nationellt minoritetsspråk ska öka under tillståndspanoden 2020–2025 i förhållande till 2019 års nivåer. Kravet innebär att fokus läggs på nytt utbud i stället för på det samlade utbudet. Förstasändningar eller förstapubliceringar kan utgöras av nyproduktion, nyinköpta program eller bearbetningar av ett program på ett nytt språk. Till skillnad från tidigare gäller kravet på en ökning inte för varje enskilt år utan under tillståndspanoden i förhållande till 2019 års nivå.

Att villkoret om ett ökat utbud enbart gäller det nya utbudet innebär inte att det samlade utbudet får minska. Det samlade utbudet på respektive språk ska under perioden 2020–2025 årligen uppgå till minst samma nivå som 2019.

I sändningstillstånden för perioden 2014–2019 omfattades inte jiddisch av villkoret om en årlig ökning av utbudet. Programföretagens utbud på jiddisch är också mycket litet. I de nya tillstånden har jiddisch till skillnad från tidigare samma ställning som övriga nationella minoritetsspråk. Mot bakgrund av att det under föregående tillståndspanod inte funnits något krav på en ökning av utbudet på jiddisch omfattas hela utbudet på jiddisch om krav på en ökning den kommande tillståndspanoden. Det samlade utbudet på jiddisch ska alltså öka under tillståndspanod i förhållande till den nivå som uppnås i slutet av 2019.

Regeringen anser att en av de viktigaste faktorerna för att bedöma kvalitet i utbudet är att utbudet upplevs som relevant och angeläget för de aktuella målgrupperna. I den nya tillstånden skärps därför kraven på public service-företagens dialog med de berörda grupperna. Till skillnad från tidigare sändningstillstånd påtalas nu att dialogen ska vara kontinuerlig, vilket bör innebära minst ett tillfälle varje år.

Det är viktigt att minoritetsspråksutbudet finns på flera olika plattformar för att på så sätt nå så många användare som möjligt. Programföretagen ska sträva efter att hitta en balans mellan utbudet i marknätet och utbudet på företagens egna internetbaserade plattformar. En analys av hur minoritetsspråksutbudet bäst når sin publik bör vara ett viktigt inslag i företagens dialog med de berörda grupperna.

Programföretagen redovisar årligen omfattningen av utbudet i radio och tv, bland annat på minoritetsspråk, i s.k. public service-redovisningar. I mars 2021 lämnade företagen den första redovisningen avseende de nya sändningstillstånden. Redovisningen avser 2020. Totalt har programbolagens utbud på de nationella minoritetsspråken ökat från 11 276 timmar 2019 till 11 387 timmar 2020. Därutöver erbjuder alla tre programföretag även ett utbud på de nationella minoritetsspråken online via sina play-tjänster.

Den totala sändningstiden i SVT var 21 946 timmar under 2020 varav 774 timmar sändes på något av minoritetsspråken samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch. Av dessa sändes 467 timmar på finska, 161 timmar på samiska, 61 timmar på meänkieli, 80 timmar på romani chib och 5 timmar på jiddisch.

Bland SVT:s program på minoritetsspråk kan nämnas *Finska ögonblick*, ett program baserat på målgruppens egna minnen som har lämnat spår, gjort intryck och format både samhället och identiteten. *Det vackraste samiska hantverket* skildrade hur traditionella hantverk skapas idag. I serien *Nördar på standby* fick publiken inblick i den samiska målgruppen genom att följa en samisk familjs sökande efter ett gemensamt intresse. Barnprogrammen på meänkieli rör sig mellan meänkieli och svenska och fokuserar på språkinläring, exempelvis som i programmet *Knopp och Kropp*. I *Proffs på en dag* ställdes frågan om ungdomar, med endast sina smarta telefoner som hjälpmedel, kunde laga lika god mat från Tornedalen som veteraner med livslång nedärvd erfarenhet. Programmet *Tasha 17K* på Romani chib handlade om en ung romsk hiphoptjej som kämpade för sin karriär som ung artist, men också sin egen väg mitt emellan två kulturer. I *Woodskis värld*, lärde sig Tomas Woodski jiddisch och med hjälp av sitt nya språk tog han med tittarna till olika platser runt om i världen, som alla har jiddisch som gemensam nämnare.

SR:s totala sändningstid i marknätet 2020 var 122 426 timmar, varav 10 505 timmar sändes på något av minoritetsspråken samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch. Av dessa sändes 1 432 timmar på samiska, 7 495 på finska, 1 123 på meänkieli, 446 på romani chib och 9 på jiddisch. SR Sameradion sänder program på samiska språk inom alla programkategorier och för alla åldersgrupper. Redaktionen granskar och bevakar det samiska samhället och följer utvecklingen för andra urfolkssamhällen i världen. Även Sveriges Radio Finska har ett brett programutbud för sverigefinska lyssnare. Under 2020 bytte Sisuradio namn till Sveriges Radio Finska som en del i arbetet med att utveckla utbudet för en målgrupp som består av första, andra och tredje generationerna med finsk bakgrund i Sverige. Meänraatio är Sveriges Radios redaktion för meänkieli och producerar program både för vuxna, barn och unga. Radio Romano producerar och sänder program på romani chib i P2 och i P6 Stockholm samt på Sveriges Radios digitala plattformar. Utbudet riktar sig till både vuxna, barn och unga. I P1 sänds regelbundet *Jiddisch far alle* som är korta program på jiddisch och svenska om hur språket utvecklas i Sverige och världen i dag. Den tvåspråkiga satsningen *Randiga sagor* för den yngsta målgruppen omfattade inläsningar på jiddisch och svenska blandat.

UR:s totala sändningstid i radio och tv var 4 085 timmar under 2020, varav 108 timmar sändes på något av minoritetsspråken samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch. Av dessa sändes 21 timmar på samiska, 43 på finska, 19 på meänkieli, 20 på romani chib och 5 på jiddisch.

Den 18 mars 2021 tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att föreslå hur villkor för public service-innehåll på internet kan ställas upp. Utredaren ska också bedöma vilka av de nuvarande innehållsvillkor som gäller för public service-företagens sändningar, exempelvis villkor om program på minoritetsspråk, som är lämpliga att ställa upp för deras verksamhet på internet. Genomförande av sådana förslag är beroende av tidigare föreslagna ändringar i yttrandefrihetsgrundlagen genomförs.

Tidningar på minoritetsspråk

Som framgår av Sveriges tidigare rapport kan presstöd ges för dagstidningar som riktar sig till språkliga minoriteter. De lätnader i kriterierna för presstöd som gäller för tidningar på finska, samiska och meänkieli och som beskrivits i Sveriges tidigare rapport kvarstår. Det finns bland annat tidningar på finska som får presstöd. Det finns också en tidning som skriver delvis på finska och meänkieli som får begränsat driftsstöd.

Utredningen En mediepolitik för framtiden (Medieutredningen) redovisade i november 2016 slutbetänkandet En gränsöverskridande mediepolitik – För upplysning, engagemang och ansvar (SOU 2016:80). I betänkandet beskrev utredningen bland annat mediasituationen för det samiska folket och de nationella minoriteterna. Medieutredningen lämnade även förslag till nytt mediestöd, vilket skulle omfatta lätnader i kraven för medier som riktar sig till nationella minoriteter. Förslaget till nytt mediestöd remitterades till berörda aktörer, däribland organisationer som representerar de nationella minoriteterna.

Regeringen föreslog i proposition Journalistik i hela landet (prop. 2017/18:154) en kombination av en förlängning av det befintliga presstödet till dagstidningar och ett nytt teknikneutralt mediestöd som kan lämnas till nyhetsmedier oberoende av innehålls- och spridningsform. Förslaget innebar att det teknikneutrala mediestödet kan ges till nyhetsmedier med innehåll som består av till exempel text, bild, ljud eller rörlig bild och stöd kan ges till exempel tidningar, webbaserade medier, radio eller tv. Riksdagen har beslutat i enlighet med regeringens proposition. Mediestedet trädde i kraft den 1 februari 2019.

Mediestedet består idag av tre olika stödformer: innovations- och utvecklingsstöd, stöd för lokal journalistik i svagt bevakade områden och redaktionsstöd (som infördes 2020). För att underlätta för medier som riktar sig till nationella minoriteter att uppnå kraven för det nya mediestedet finns särskilda lätnader i kriterierna. Det innebär bland annat att medier som riktar sig till nationella minoriteter behöver ha minst 750 regelbundna användare (i stället för 1 500 regelbundna användare) och publiceras eller sändas minst 10 gånger per år (i stället för 45 gånger per år). En tidning på finska och en tidning som skriver delvis på finska och meänkieli har fått del av mediestedet. Innovations- och utvecklingsstödet ersätter det

utvecklingsstöd för tryckta allmänna nyhetstidningar som infördes 2016 och stödet kan som tidigare täcka större andel av kostnaderna (75 procent i stället för 40 procent) om det har särskild betydelse för nationella minoriteter.

Under 2020 har särskilda krisstöd riktats till mediebranschen med anledning av spridningen av sjukdomen covid-19. Det gäller bland annat ett stöd för utgivning av tryckta nyhetstidningar samt särskilda medel för redaktionsstöd med tillfälliga regler under 2020. Dessa satsningar syftar till att säkerställa allmänhetens tillgång till information och dämpa de negativa ekonomiska konsekvenserna för nyhetsmedier till följd av covid-19-pandemin. Även för dessa krisstöd finns samma lättnader i kriterierna för medier som riktar sig till nationella minoriteter som får del av mediestödet. Samma tidningar på nationella minoritetsspråk som har fått presstöd och mediestöd har också fått del av båda dessa stöd.

Statens kulturråd fördelar stöd för produktion av kulturtidskrifter på de nationella minoritetsspråken eller som riktar sig till nationella minoriteter. Inom uppdraget som myndigheten haft 2017–2019 för att främja utgivning och spridning av litteratur på nationella minoritetsspråk, framkom bland annat att folkbiblioteken saknat information om inköpskanaler för litteratur på nationella minoritetsspråk. Kulturrådet har därför tagit fram en katalog med ett urval av fack- och skönlitteratur. Arbete pågår med att vidareutveckla katalogen.

ARTIKEL 10

10.1 Parterna åtar sig att erkänna att den som tillhör en nationell minoritet har rätt att fritt och utan ingripande använda sitt minoritetsspråk privat och offentligt, och såväl muntligt som skriftligt.

10.2 I områden som av hävd eller i betydande antal bebos av personer som tillhör nationella minoriteter skall parterna, om dessa personer begär detta och om en sådan begäran motsvarar ett verkligt behov, sträva efter att så långt möjligt säkerställa att de förutsättningar finns som skulle göra det möjligt att använda minoritetsspråket i umgänget mellan dessa personer och förvaltningsmyndigheterna.

10.3 Parterna åtar sig att tillförsäkra varje person som tillhör en nationell minoritet rätt att ofördröjligen, på ett språk som han eller hon förstår, bli underrättad om skälen för hans eller hennes frihetsberövande och om beskaffenheten av och orsaken till anklagelser mot honom eller henne samt rätt att försvara sig på detta språk, om nödvändigt med gratis biträde av en tolk.

Rekommendation från Europarådet: Vidta kraftfulla åtgärder så att äldre som tillhör nationella minoriteter kan få vård och omsorg på sitt minoritetsspråk.

Den förstärkta lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk har inneburit en skärpning av det allmännas skyldighet att informera om nationella minoriteters rättigheter

både i förvaltningsområde och utanför. Rätten att kommunicera på minoritetsspråk med förvaltningsmyndigheter vars verksamhetsområde helt eller delvis sammanfaller med ett förvaltningsområde kvarstår. Dessutom har den ovillkorliga rätten att skriftligt kommunicera med vissa myndigheter utökats till att också gälla meänkieli och myndigheten Arbetsförmedlingen, i ärenden där enskild är part eller ställföreträdande för part.

Avseende rätten att använda minoritetsspråk inom rättsväsendet hänvisas till tidigare rapporter.

Institutet för språk och folkminnens språkvårdande arbete

Isof arbetar löpande med att stärka finskt fackspråk i Sverige så att språket kan användas inom alla områden av det offentliga livet. En viktig aspekt är att terminologin på finska följer utvecklingen i det svenska samhället så att myndigheter kan besvara aktuella frågor från medborgare även på finska och så att personal inom barnomsorg och äldreomsorg kan använda en uppdaterad fackterminologi. I stort sett gäller detta även övriga språk. Isof har rådgivning på övriga språk och arbetar med att ta fram samhällsterminologi även på dem. Hittills har det dock bara publicerats samhällsordlistor på finska och romani chib. Språkvården på jiddisch och meänkieli jobbar på ett lite annat sätt. Myndighetens språkvårdare i finska håller kurser för finstalande inom olika yrken inom sjukvården och skolan liksom för tolkstuderanter vid Stockholms universitet. Isof ger också rekommendationer och stöd i terminologiska frågor till allmänhet och myndigheter.

Isof utarbetar och publicerar ordlistor inom olika prioriterade samhällsområden. Covid 19-pandemin har medfört att en rad nya begrepp och terminologi uppkommit i det offentliga. Isof har skapat coronaordlistor på finska, jiddisch, och romani chib. De senaste åren har det publicerats en svensk-finsk omsorgsordlista, en biblioteksordlista och en socialordlista. En kyrkoordlista kommer snart att färdigställas. De senaste åren har olika ordlistor utarbetats på romska dialekter, till exempel skolordlistor, socialordlistor och omsorgsordlistor. På jiddisch publicerades under 2020 en jiddisch-svensk-jiddisch-ordlista. Både arbetet med undervisning och ordlistor underlättar för myndighetspersonal att använda de nationella minoritetsspråken inom den offentliga sektorn.

Äldreomsorg på minoritetsspråk

För att stärka den lagstiftning som reglerar de nationella minoriteternas rättigheter har riksdagen beslutat propositionen En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199). Den förstärkta lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk trädde i kraft den 1 januari 2019 och innebär bland annat att rätten till äldreomsorg på finska, meänkieli respektive samiska ska gälla hela eller en väsentlig del av verksamheten. Tidigare omfattade rätten till äldreomsorg hela eller *delar av* verksamheten, vilket kunde verka hämmande för viljan att ta del av sådan omsorg. Ändringarna innebar även stärkta rättigheter vad gäller äldreomsorg på jiddisch och romani chib. Lagändringen innebar även att rätten till äldreomsorg ska omfatta den äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet.

Socialstyrelsen har under 2020 haft i uppdrag att implementera minoritetslagen på myndigheten och att utveckla långsiktiga former för att kontinuerligt följa de nationella minoriteternas situation inom myndighetens ansvarsområde. Socialstyrelsen har bland annat uppmärksammat de nationella minoriteternas rättigheter i handböcker, checklistor och andra dokument till stöd för verksamheterna både internt och externt. Myndigheten har också översatt information till finska, meänkieli och samiska riktad till personal inom vården bland annat i samband med covid-19-pandemin. De nationella minoriteterna har haft möjlighet till inflytande i uppdrag som berör dem, till exempel i framtagande av underlag för en nationell anhörigstrategi.

Socialstyrelsen har genomfört 8 samråd med minoriteterna och intervjuat regionerna i förvaltningsområdena under 2020. Myndigheten har tillsammans med minoriteterna kommit fram till att man bland annat ska följa upp skyldighetsbärarna inom den kommunala äldreomsorgen. Uppföljningen kommer att avse språk, kulturkompetens och bemötande och företrädare för minoriteterna kommer att vara involverade i hela processen från framtagande av frågor till analys av resultat och eventuella förslag på insatser.

Inom ramen för romsk inkludering har Socialstyrelsen tagit fram en rapport inom ett av de utpekade områdena i strategin, social omsorg och trygghet. Rapporten baseras på en intervjustudie med romer i fem av de tio kommuner som erhållit statsbidrag och en enkät ställd till socialtjänsten i de tio kommunerna. De verksamhetsområden som underlagsrapporten omfattar är bland annat äldreomsorg. I detta arbete har behovet av äldreomsorg för romer uppmärksammat och bedömningen är att äldreomsorg för romer med stor sannolikhet kommer att öka till följd av att många yngre romer idag arbetar. De förstärkta bestämmelserna om äldreomsorg i minoritetslagen bedöms också bidra till att alltfler romer kommer att efterfråga äldreomsorg i framtiden.

ARTIKEL 11

11.1 Parterna åtar sig att erkänna att den som tillhör en nationell minoritet har rätt att använda sitt efternamn (faderns namn) och förnamn på minoritetsspråket och rätt till officiellt erkännande av dessa namn i enlighet med bestämmelserna i respektive parts rättssystem.

11.2 I områden som av hävd och i betydande antal bebos av personer som tillhör en nationell minoritet skall parterna sträva efter att, inom ramen för sina respektive rättssystem, innefattande, där det är lämpligt, överenskommelser med andra stater, och med beaktande av sina speciella förutsättningar, vissa traditionella ortnamn, gatunamn och andra topografiska anvisningar avsedda för allmänheten även på minoritetsspråket, när det finns tillräcklig efterfrågan på sådana anvisningar.

11.3 Parterna åtar sig att erkänna att den som tillhör en nationell minoritet har rätt att på sitt minoritetsspråk sätta upp skyltar, anslag och annan information av privat natur som kan ses av allmänheten.

Isof:s arbete med ortnamn och personnamn:

Isof har ett omfattande arbete med ortnamnsvård inom samiskt och meänieliskt språkområde. Vidare bidrar myndigheten genom sin forskning och sitt utvecklingsarbete till att bygga upp och sprida kunskap om enskilda ortnamn och ortografier. Myndigheten medverkar även till att synliggöra ortnamn på minoritetsspråk i Sverige genom sitt omfattande rådgivnings- och remissarbete till statliga myndigheter, kommuner och organisationer samt forskare och privatpersoner.

Myndighetens personnamns- och ortnamnsarbete har ett starkt medborgarperspektiv, då det har en direkt påverkan på enskilda individers möjlighet att själva få välja sitt personnamn och att synliggöra ortnamn som har en tydlig koppling till identitet och till människors immateriella kulturarv. Isof bidrar genom sitt namnvårdsarbete och sin forskning att stärka möjligheten att anta personnamn som har sitt ursprung i våra nationella minoritetsspråk, men även för personnamn med ursprung i andra namnkulturer som genom invandring blivit en del av det svenska samhället.

Det finns inga hinder för att anta släkt- eller efternamn på minoritetsspråk

Personnamn är en viktig och naturlig del av samhället. Ett namn är något som ger individen en identitet och en möjlighet att visa samhörighet med familj och släkt. Som angetts i tidigare rapporter finns det inga regler i svensk lagstiftning som hindrar enskilda från att använda eller anta släktnamn eller efternamn på minoritetsspråken.

Den 1 juli 2017 trädde en ny lag om personnamn i kraft. Den nya lagen syftar till att stärka enskildas möjligheter att själva välja sitt namn, att göra lagstiftningen mer tillgänglig för den enskilde och att förenkla hanteringen av namnärenden. Lagen innebär bland annat att alla efternamn ska förvärvas genom ansökan och att automatiska förvärv av efternamn genom födelsen och adoption avskaffas. Det ska också finnas många möjliga efternamn att förvärva, bland annat är de vanligaste efternamnen i Sverige fria för alla att anta. Det är också möjligt med ett dubbelt efternamn. Den nya lagen gör det enklare att byta namn och det är möjligt att byta namn flera gånger. Det är Skatteverket som fattar beslut om namn.

Isof fungerar som en rådgivande myndighet till Skatteverket i frågor som gäller språkliga och namnvetenskapliga perspektiv. Fortfarande återstår dock ett arbete med att integrera ett minoritets- och revitaliseringsperspektiv i samband med att ansökningar om personnamnsbyte prövas. Det är av stor vikt att personer med minoritetsbakgrund får möjlighet att återta sina namn för att kunna stärka sin minoritetsidentitet. Isof arbetar med att stärka och integrera minoritetsperspektivet i sättet man namnger i Sverige.

Arbetet med ortnamn och vägvisning på minoritetsspråk fortsätter

Genom Lantmäteriets arbete med att skapa nya kartdatabaser i skalområdet 1:10 000 och 1:50 000 möjliggörs en förtätning av ortnamn på minoritetsspråk i de flerspråkiga områdena. Önskemål om kartredovisning av namn på de olika minoritetsspråken inkommer med jämna mellanrum till Lantmäteriets ortnamnsfunktion. Intressenter kan vara privatpersoner, som

inventerat sitt geografiska närområde, och representanter för samebyar och andra föreningar som Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset (STR-T). Namn kan även kanaliseras till Lantmäteriet via Sametinget. För närvarande är omkring 200 namn inom det meänkieliska området aktuella för språkgranskning hos Institutet för språk och folkminnen.

Under den aktuella perioden har Lantmäteriet även slutfört ett arbete med omkodning. Ortnamn kodade med fel språkkod har kodats om till korrekt språkkod. Arbetet avslutades under 2019, och omfattade samtliga namn som redovisas i skala 1:10 000 inom minoritetsspråksområdena. I januari 2021 finns 34 974 namn kodade som antingen finska, meänkieli, nordsamiska, lulesamiska, umesamiska eller sydsamiska.

Lantmäteriet medverkade i juni 2017 vid en utbildningsdag i Luleå där olika aspekter av minoritetsspråk belystes. Kursen riktade sig främst till kommuner inom Norrbottens län, och förutom kommunerna medverkade även STR-T, Trafikverket och Lantmäteriet. Lantmäteriet redogjorde för arbetet med ortnamn på minoritetsspråk inom myndigheten.

Lantmäteriet deltog våren 2019 i symposiet NORNA 49, Navn på minoritetsspråk i muntlige och skriftlige sammenhenger i en flerkulturell verden, i Kautokeino/Guovdageaidnu och redogjorde för Lantmäteriets och dess föregångare Topografiska Corpsens och Rikets allmänna kartverks arbete med ortnamn under 200 år. Speciell vikt lades här vid minoriteternas namn. Föredraget kommer att publiceras i den kommande konferensrapporten.

Under perioden har Lantmäteriet fortsatt sitt samarbete med Trafikverket rörande frågor om vägvisning inom minoritetsspråksområdena. Lantmäteriet har rollen som remissinstans vid frågor om vägvisning där Trafikverket är ansvarig myndighet. Med anledning av en större inventering av platsmärken i Norrbottens och Västerbottens län har Lantmäteriet besvarat frågor och lämnat rekommendationer rörande namn på minoritetsspråk i ärenden om vägs skyltning. Isof är rådgivande instans till Lantmäteriet i dessa ärenden.

Lantmäteriet har på uppdrag av Postnord framställt en förteckning där respektive postorts samiska eller meänkieliska namn inom minoritetsspråksområdet framgår. Förteckningen är tillgänglig via Postnords hemsida.

Ortnamnsrådet är ett rådgivande organ inom Lantmäteriet. I rådet ingår utöver Lantmäteriet representanter för Institutet för språk och folkminnen, Riksantikvarieämbetet, Sametinget, Sveriges hembygdsförbund, Sveriges Kommuner och Regioner, Trafikverket samt lärosäten. Rådets uppgift är att bidra till att god ortnamnsred tillämpas i landet. Rådet har även en viktig roll som diskussionsforum där företrädare för myndigheterna kan verka kontaktskapande. Under perioden har flera ämnen med anknytning till de territoriella minoritetsspråken diskuterats, exempelvis ortografier för de samiska varieteterna, vägvisningsfrågor och remissförfarandet i ortnamnsfrågor mellan Sametinget och Lantmäteriet.

ARTIKEL 12

12.1 Parterna skall, där det är lämpligt vidta åtgärder på utbildnings- och forskningsområdet för att främja kunskapen om sina nationella minoriteters liksom om majoritetens kultur, historia, språk och religion.

12.2 I detta sammanhang skall parterna bland annat bereda lämpliga möjligheter till lärarutbildning och tillgång till läroböcker samt underlätta kontakter mellan studerande och lärare i olika befolkningsgrupper.

12.3 Parterna åtar sig att främja lika möjligheter till tillträde till utbildning på alla nivåer för personer som tillhör nationella minoriteter.

Rekommendation från Europarådet: Säkerställa att läroböcker och andra läromedel samt universitetsläroplanerna för lärarutbildningen innehåller relevant och aktuell information om nationella minoriteter så att kraven om detta i den nationella läroplanen uppfylls.

En utredning har tillsatts för att stärka kvaliteten på läromedel

Tillgång till ändamålsenliga läromedel av god kvalitet är viktig både för lärare och elever. I det svenska skolsystemet är dock inte läromedel statligt kontrollerade. I huvudsak hanteras läromedelsproduktionen av olika privata företag. Det innebär att staten har ett begränsat inflytande över vilka läromedel som ges ut och används i undervisningen även om nationella läroplaner, kursplaner och ämnesplaner ofta styr läromedlens innehåll och läromedelsföretagen ofta aktivt bevakar att väsentliga delar av innehållet i kurs- eller ämnesplaner täcks in. De centrala aktörerna, dvs. staten, läromedelsföretagen, forskarna och professionen, kan behöva samarbeta för att skapa förutsättningar för att läromedel av hög kvalitet ska finnas tillgängliga. Det kan till exempel handla om hur kvaliteten på läromedel utifrån utbildningens mål kan säkras och hur tillgången till läromedel i till exempel de nationella minoritetsspråken och för modersmålsundervisning kan garanteras. Den 29 november 2019 tillsatte regeringen en utredning om stärkta skolbibliotek och läromedel (dir. 2019:91) Utredningen ska redovisa sitt slutbetänkande den 15 augusti 2021. Utredningen har bland annat i uppdrag att föreslå hur val av ändamålsenliga och tillgängliga läromedel av hög kvalitet kan underlättas.

Undervisning i och om nationella minoriteter och nationella minoritetsspråk

När det gäller stöd för undervisningen i och om nationella minoriteter och nationella minoritetsspråk har Statens skolverk haft ett uppdrag om läromedel från 2013 och sedan dess tillhandahåller Statens skolverk läromedel i samtliga nationella minoritetsspråk. Myndigheten har också tagit fram stödmaterial för undervisning om de nationella minoriteterna i olika ämnen via sin webbplats. Materialet är fritt tillgängligt. I Skolverkets uppdrag om nationell samordning av undervisningen i nationella minoritetsspråk som redovisades i maj 2021 ingår också frågan om tillgång till läromedel. Även Institutet för språk och folkminnen tillhandahåller läromedel om minoritetsspråk och om minoriteterna på sin hemsida. I

regleringsbrevet för 2021 fick Sameskolstyrelsen förstärkta resurser att ta fram läromedel i samiska.

Grundskolans kursplaner har nyligen reviderats. Genom revideringen koncentrerades och förstärktes undervisningen om nationella minoriteter till framförallt samhällskunskap. Avsikten med förändringen är att mer tid ska kunna läggas på området när det koncentreras till ett ämne. Totalt sett bedömer Skolverket att ändringarna innebär en breddning och förstärkning av området jämfört med nuvarande kursplaner. Ändringarna, som regeringen beslutat och som träder i kraft den 1 juli 2022, innebär en breddning och förstärkning av området jämfört med nuvarande kursplaner.

Under 2020 arrangerade Isof tillsammans med Skolverket en konferens för modersmållärare i romani chib. Syftet med konferensen var att modersmållärare skulle kunna träffas och utbyta kunskap och erfarenheter. Under 2021 arrangerades konferensen på nytt, denna gång deltog också modersmållärare i jiddisch och meänkieli.

Utbildningsinsatser om de nationella minoriteterna

Statens skolverk har fått i uppdrag att genomföra insatser för att öka kunskapen i skolan om romer som nationell minoritet (Ku2016/01673/DISK). I uppdraget ingår att undersöka vilken form av stöd som redan finns i de kommuner som har ett pågående arbete för romsk inkludering för att sedan erbjuda ett stöd för ändamålet. I uppdraget ingår att sprida information och kunskap via befintliga kanaler, genomföra en riktad insats till ett antal kommuner samt erbjuda ett stödpaket för att öka kunskapen i skolan om nationella minoriteter med fokus på romer. Myndigheten har också i samarbete med romska företrädare tagit fram ett digitalt läromedelssupplement med fakta och inspirationsmaterial om romsk kultur, språk, religion och historia och ett tiotal lärverktyg på romani chib som kan användas i modersmålsundervisningen.

Skolverket och Socialstyrelsen lämnade en redovisning till regeringen över den brobyggartutbildning för personer med romsk språk- och kulturkompetens som genomfördes under perioden 2016 till 2019 (Ku 2016/00995/DISK). Myndigheterna bedömer efter tre år att brobyggartutbildningen vid Södertörns högskola och brobyggartverksamheten i kommunerna är viktiga insatser i arbetet för romsk inkludering även om deltagarantalet varit begränsat. Skolverket har lämnat en redovisning av uppdraget den 1 mars 2021.

När det gäller utbildnings- och kursplaner för högskoleutbildningar är det svenska högskolesystemet utformat så att riksdag och regering har det övergripande ansvaret för högre utbildning och forskning, men lärosätena är i hög grad autonoma. Det innebär, inom ramen för befintliga författningar, att det är lärosätena själva som bestämmer över den interna fördelningen av resurser, utbildningsutbud, utbildningens innehåll och utformning. Någon bestämmelse i författning om att utbildnings- eller kursplaner för lärartutbildningen ska innehålla information om nationella minoriteter finns alltså inte.

Information till enskilda personer om utbildningar i nationella minoritetsspråk

Sedan några år tillbaka har Universitets- och högskolerådet (UHR) via sina regleringsbrev haft i uppdrag att följa upp, analysera och redovisa sina internt och externt riktade insatser utifrån minoritetspolitikens mål. I regeringens skrivelse till riksdagen, Nystart för en stärkt minoritetspolitik (skr. 2017/18:282), framkom dock att UHR såg en möjlighet att förstärka sitt uppdrag kring inspiration och information för att få fler personer att påbörja utbildningar. I skrivelsen anger regeringen att den instämmer i den bedömningen och anser att det finns behov av att ytterligare utveckla den information som ges till enskilda som överväger olika utbildningsalternativ.

Som en följd av detta beslutade regeringen att det i regleringsbrevet för 2020 skulle läggas till att UHR även skulle redovisa information som myndigheter gett till enskilda personer om utbildning rörande nationella minoriteter eller minoritetsspråk. Samma uppdrag har getts för 2021 och uppdraget i sin helhet lyder nu: myndigheten ”ska följa upp, analysera och redovisa sina internt och externt riktade insatser, till exempel information till enskilda om utbildning, utifrån minoritetspolitikens mål. Uppdraget ska redovisas till Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget senast den 15 november 2021.”

Inom ramen för sitt uppdrag har UHR hittills bland annat anordnat en konferens om nationella minoriteter och högskolan, publicerat nyhetsartiklar med koppling till nationella minoriteter och/eller minoritetsspråk på uhr.se med mera. UHR tillhandahåller också fem kortfilmer på de nationella minoritetsspråken lulesamiska, sydsamiska, nordsamiska, meänkieli och finska. Kortfilmerna, kallade Hjärtespråksfilmer, syftar till att sprida kunskap om de nationella minoriteterna och att inspirera till högskolestudier. De togs fram och publicerades utifrån önskemål från företrädare för de nationella minoriteterna. Filmerna finns textade på svenska och respektive nationellt minoritetsspråk och finns att se på UHR:s Youtube-kanal samt via myndighetens webbplatser uhr.se och studera.nu. Mellan den 1 januari och den 30 september 2020 har filmerna sammanlagt visats nästan 16 000 gånger på Youtube. UHR deltar också kontinuerligt i utbildningsmyndigheternas samråd med minoritetsorganisationer.

Utbildningssituationen för romska barn

EU:s byrå för fundamentala rättigheter (FRA) har under 2019 genomfört en undersökning om romers situation i bland annat Sverige. Rapporten⁴ bygger på en enkätundersökning med ett representativt urval för minoriteten. Rapporten visar att 90 procent av de romska och resande barnen i åldrarna 4 till 6 år deltar i förskoleundervisning och 99 procent börjar i skolan. Rapporten visar att det största skälet till att dessa elever slutar före 15 års ålder är kränkande behandling. Varannan förälder till romska barn i Sverige i undersökningen uppger att barnen har utsatts för kränkande behandling, vilket är den högsta siffran vad gäller denna indikator i rapporten.

⁴ Roma and travellers in six countries, EU union agency for fundamental rights 2020

Stockholms stad fattade beslut om nedläggning av Roma kulturklass vid Hammarbyskolan efter tillsyn den 25 augusti 2016. Skolinspektionens tillsyn visade på omfattande brister i undervisningen och Stockholms stad som var huvudman för skolan delade bedömningarna om bristerna som skolan uppvisade och beslutade att lägga ner skolan 2018.

ARTIKEL 13

13.1 Parterna skall inom ramen för sina utbildningssystem tillerkänna dem som tillhör en nationell minoritet rätt att inrätta och driva sina egna enskilda utbildningsinstitutioner.

13.2 Utövandet av denna rätt skall inte medföra något ekonomiskt åtagande för parterna.

Både enskilda fysiska och juridiska personer har möjlighet att ansöka om att bli godkända som huvudmän för en fristående förskola, skola eller fritidshem i Sverige. Statens skolinspektion beslutar om godkännande av enskilda som huvudmän för fristående skolor, medan kommuner beslutar i ärenden om fristående förskolor. För att godkännas som huvudman krävs att den enskilde genom erfarenhet eller på annat sätt har förvärvat insikt i de föreskrifter som gäller för verksamheten, har ekonomiska förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för verksamheten, och i övrigt har förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för utbildningen. Vidare krävs att den enskilde i övrigt bedöms lämplig. Vid lämplighetsbedömningen ska viljan och förmågan att fullgöra sina skyldigheter mot det allmänna, laglydnad i övrigt och andra omständigheter av betydelse beaktas. För att godkännande ska lämnas krävs därutöver att utbildningen inte innebär påtagliga negativa följder på lång sikt för eleverna eller för den del av skolväsendet som anordnas av det allmänna i den kommun där utbildningen ska bedrivas. Om dessa krav uppfylls ska godkännande lämnas. Kraven gäller alla som ansöker om godkännande oavsett juridisk form.

Alla enskilda fysiska eller juridiska personer som blir godkända som huvudmän för verksamhet enligt skollagen har rätt till kommunala bidrag, för att finansiera sin verksamhet, oberoende av vilken inriktning verksamheten har. Utgångspunkten för bidragsbestämmelserna är att förutsättningarna så långt möjligt ska vara lika för offentliga och privata anordnare. Bidrag ges för varje elev i form av ett grundbelopp och i vissa fall ett tilläggsbelopp. Grundbeloppet ska bestämmas utifrån samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till de egna skolorna. Hur de enskilda huvudmännen använder resurserna bestämmer de själva. Huvudmännen, såväl de kommunala som de enskilda, måste dock avsätta tillräckliga resurser för att verksamheten ska kunna svara mot de krav som ställs i skolförfattningarna.

Det finns sex sverigefinska fristående skolor i Sverige med tillstånd från Skolinspektionen att bedriva tvåspråkig undervisning. Ytterligare information om tvåspråkig undervisning finns nedan under redovisningen av åtgärder enligt artikel 14.

ARTIKEL 14

14.1 Parterna åtar sig att erkänna att den som tillhör en nationell minoritet har rätt att lära sig sitt minoritetsspråk.

14.2 I områden som av hävd eller i betydande antal bebos av personer som tillhör nationella minoriteter skall parterna, om det finns tillräcklig efterfrågan, sträva efter att så långt möjligt och inom ramen för sina respektive utbildningssystem säkerställa att den som tillhör dessa minoriteter har tillfredsställande möjligheter till undervisning i minoritetsspråket eller till undervisning på detta språk.

14.3 Punkt 2 i denna artikel skall genomföras utan att göra intrång på inlärningen av det officiella språket eller undervisningen på detta språk.

Rekommendation från Europarådet: Stödja digitala resurser för undervisning på och i minoritetsspråk, i synnerhet på de mindre använda minoritetsspråken och varieteter av dessa.

Rätten till modersmålsundervisning

Barn i förskolan har sedan den 1 januari 2019 rätt att utveckla sitt modersmål, vilket kan vara ett nationellt minoritetsspråk enligt 8 kap. 10 § skollagen. Enligt 8 kap. 12 a § skollagen ska en hemkommun som ingår i ett förvaltningsområde erbjuda barn vars föräldrar begär det plats i förskola där hela eller en väsentlig del av utbildningen bedrivs på finska, meänkieli eller samiska. Skolverket har under 2020 låtit översätta läroplanen för förskolan, LpFö18, till språken finska, meänkieli samt nord-, syd- och lulesamiska.

Elever, som tillhör någon av de nationella minoriteterna, har rätt till modersmålsundervisning även om språket inte är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet, både i grundskolan och motsvarande skolformer samt i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Huvudmannen är skyldig att anordna modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken även om endast en elev i huvudmannens skolor ansöker om undervisning i språket. Kravet på att det måste finnas en lämplig lärare gäller dock även för de nationella minoritetsspråken. Den begränsning som gäller att en elev bara kan få modersmålsundervisning i högst sju läsår om eleven får undervisningen utanför den garanterade undervisningstiden, är inte tillämplig för undervisningen i nationella minoritetsspråk. En romsk elev som kommer från utlandet kan även få modersmålsundervisning i två språk om det finns särskilda skäl.

Det är även möjligt att läsa minoritetsspråk inom grundskolans språkval för att på så vis säkerställa att undervisning i minoritetsspråk sker inom timplanen för det obligatoriska skolväsendet.

Det finns sedan 2015 kursplaner för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan i ämnet modersmål för de nationella minoritetsspråken finska, romani chib, meänkieli och jiddisch; både som första och andra språk.

Gymnasieelever som tillhör någon av de nationella minoriteterna har rätt till undervisning i modersmål, även om språket inte är elevernas dagliga umgängesspråk i hemmet. Eleven behöver dock ha goda kunskaper i språket. I gymnasieskolan och gymnasiesärskolan kan eleven även läsa sitt nationella minoritetsspråk – finska, samiska, jiddisch, meänkieli eller romani chib som modernt språk. Studierna kan börja på en nivå som utgår från elevens förkunskaper. Elever i gymnasieskolan kan läsa nationellt minoritetsspråk inom ramen för modersmål respektive moderna språk. Det finns utrymme avsatt för detta inom ramen för programstrukturen för ett antal nationella program och utrymme för alla elever, både på högskoleförberedande program och yrkesprogram inom individuellt val respektive som utökat program.

Tabellen nedan visar antalet elever i grundskolan som deltar i undervisning i modersmål för minoritetsspråk läsåret 2019/20 i Sverige. Tabellen visar att ett antal elever inte deltar i undervisningen trots att de skulle kunna välja att delta.

Antal elever	Berättigade	Deltar
Samiska	746	443
Finska	9 188	4 833
Meänkieli	394	169
Romani chib	2 547	740
Jiddisch	12	6

Det framgår av tabellen nedan att för gymnasieskolans del har antalet elever som har betyg i minst en kurs i de nationella minoritetsspråken varierat något men varit på en mycket låg nivå över tid.

Tabellen nedan visar antal elever som angivna år avslutat sina studier i gymnasieskolan med betyg i minst en kurs i nationella minoritetsspråk i studiebevis eller examensbevis. Tabellen går alltså inte att jämföra med tabellen ovan eftersom den inte visar elever som ett visst läsår deltar i undervisning. När antal inte anges (..) är det färre än fem elever det läsåret.

	2014	2016	2018	2019	2020
Finska	192	135	122	131	142
Jiddisch	0	0	0
Meänkieli	8	0	0	5	7
Romani chib	8	12	12	21	25
Samiska	18	16	22	27	23

Fjärrundervisning

För att ytterligare möjliggöra för elever att kunna läsa sitt nationella minoritetsspråk har det öppnats för att använda fjärrundervisning som undervisningsform. Med fjärrundervisning avses interaktiv undervisning som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i rum men inte i tid. Möjligheten till fjärrundervisning i modersmål och moderna språk fördes in i skollagen från och med den 1 juli 2015 och från och med den 1 januari 2021⁵ utökades möjligheterna till fjärr- och distansundervisning i alla ämnen utom praktiskt-estetiska genom ett nytt kapitel i skollagen. Det blev även möjligt att bedriva fjärrundervisning på entreprenad vilket sker i en del av minoritetsspråken, framförallt i samiska. Förutsättningarna för att huvudmännen ska kunna anordna fjärrundervisning även om skolenheten eller huvudmannen inte har någon legitimerad eller behörig lärare för de aktuella ämnena eller att elevunderlaget är otillräckligt, har därmed ökat. Fjärrundervisning får anordnas i ämnena modersmål (nationella minoritetsspråk), samiska i sameskolan, moderna språk, teckenspråk och för att ge elever studiehjälp på modersmålet samt för integrerad samisk undervisning i grundskolan. Fjärrundervisning får även användas för studiehjälp på minoritetsspråk.

Regeringen gav 2018 Statens skolverk i uppdrag att ordna lärarutbildning i samiska för lärare som är legitimerade men saknar behörighet i samiska samt för personer som kan samiska men som saknar lärarutbildning. Nästa kurs startar höstterminen 2021.

Skolverket har ett utpekat nationellt ansvar för samordning av frågor om de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken

Sedan 2019 har Statens skolverk ett samlat ansvar (sektorsansvar) för frågor om de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken inom ramen för sitt verksamhetsområde vilket innefattar att verka samlande, stödjande och pådrivande i förhållande till berörda parter. I sitt regleringsbrev för 2021 fick Skolverket också i uppdrag att lämna förslag på hur en nationell samordning av undervisningen i nationella minoritetsspråk inom skolväsendet kan organiseras så att undervisningen i språken stärks. Skolverket ska, utifrån de fem nationella minoritetsspråkens och de olika skolformernas förutsättningar, föreslå hur ökad tillgänglighet till och bättre kvalitet i undervisningen i nationella minoritetsspråk kan uppnås och organiseras på skolområdet. Stöd för undervisningen i nationella minoritetsspråk, till exempel tillgång till läromedel, ska ingå i Skolverkets analys. Skolverket ska vid genomförandet av uppdraget inhämta synpunkter från Universitets- och högskolerådet, lärosäten med uppdrag att anordna utbildning och lärarutbildning i de nationella minoritetsspråken, Sameskolstyrelsen, Folkbildningsrådet samt från Institutet för språk och folkminnen.

⁵ Med anledning av pandemin beslutade regeringen om en förordning den 13 mars 2020 om en ny förordning om utbildning på skolområdet. Förordningen gäller för förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan och viss annan pedagogisk verksamhet vid spridning av viss smitta. Syftet med förordningen är att ge huvudmän bättre förutsättningar att ge eleverna den utbildning de har rätt till även om en skola måste hållas stängd, exempelvis på grund av hög frånvaro bland personalen eller om huvudmannen i samråd med smittskyddsläkare har beslutat om att stänga skolan för att motverka smittspridning. Förordningen gör det möjligt för skolor att göra vissa undantag från bestämmelser som rör utbildningens utformning, omfattning och förläggning. Den nya förordningen gör det till exempel möjligt att erbjuda fjärr- eller distansundervisning vid behov.

Skolverket ska även inhämta synpunkter från berörda parter och från företrädare för de nationella minoriteterna. Skolverket redovisade uppdraget den 15 maj 2021.

Tvåspråkig undervisning

I 9 kap. 12 § skolförordningen framgår att för elever som har annat dagligt umgängesspråk med föräldrarna än svenska får delar av undervisningen i årskurs 1–6 anordnas på detta språk. För finska gäller detta även årskurs 7–9. Regeringen ser tvåspråkig undervisning som en viktig del av språkrevitalisering och därför har regeringen beslutat att förlänga försöksverksamhet med tvåspråkig undervisning i grundskolan till 30 juni 2021.

Läraryrsörjning

Ett stort hinder för huvudmännen när de ska anordna undervisning i nationella minoritetsspråk, både ordinarie undervisning och fjärrundervisning, är att lärarbristen i Sverige är stor och att det gäller även generellt. De lärare som är behöriga att undervisa i nationella minoritetsspråk arbetar i låg utsträckning heltid. Se tabell nedan som belyser tillgången på lärare i minoritetsspråk och omfattningen av deras tjänster i grund- och gymnasieskola läsåret 2019/20. För romani chib är det så pass få lärare och många elever att det kommer att bli svårt att möta efterfrågan.

Språk	Antal utb. lärare	Tjänstgöringsgrad	Heltider
Samiska	62	61	38
Finska	228	62	142
Meänkieli	12	42	5
Romani chib	39	42	16
Jiddisch	3	11	0

Regeringen har tagit frågan om att öka antalet lärare med behörighet i minoritetsspråk vidare. Promemorian refererades under rekommendation 3 ovan. I promemorian Ökad kvalitet i lärarutbildningen och fler lärare i skolan (U2021/00301), i vilken det bland annat föreslås att grundlärarutbildningen med inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3 eller med inriktning mot arbete i årskurs 4–6 ska kunna omfatta modersmål, dvs. även nationella minoritetsspråk. Regeringen anser att kraven för grundlärarexamen därmed bör ändras så att ämnesstudier i modersmål, inklusive nationella minoritetsspråk, kan ingå i dessa båda inriktningar. Vidare föreslås i promemorian att en bestämmelse för utökad behörighet att undervisa i ämnet modersmål, inklusive nationella minoritetsspråk, ska införas som ska gälla både för den som har en ämneslärarexamen och den som har en grundlärarexamen. Undervisningsbehörighet enligt den nya bestämmelsen ska kunna ges för den som kompletterat sin examen med ytterligare ämnesstudier om minst 30 högskolepoäng, eller motsvarande, i språkdidaktik med inriktning mot undervisning i ämnet modersmål/nationella minoritetsspråk. Promemorian är remitterad och bereds nu i Regeringskansliet.

Det tidigare uppdraget till vissa lärosäten om att bygga upp och utveckla ämneslärarutbildning i olika minoritetsspråk har reviderats från och med 2021; från formuleringen ”fortsätta

utbyggnaden av ämneslärarutbildningen i [aktuellt minoritetsspråk]” till istället ”bedriva utvecklingsarbete och utbildning på vetenskaplig grund, däribland med sikte på lärarutbildningar. Arbetet ska främja undervisning i och på [aktuellt minoritetsspråk] i förskolan, grundskolan, gymnasieskolan och högskolan.”. Nytt för 2021 är också att även jiddisch omfattas av uppdraget om arbete med sikte på lärarutbildningar. Uppdragen till lärosätena anges i respektive lärosätes årliga regleringsbrev.

Skälen till ändringen av uppdraget var att både regeringen och de lärosäten som fått uppdraget om lärarutbildning och minoritetsspråk bedömde att uppdragsbeskrivningen var för snäv. Lärosätena har under flera år arbetat med att försöka skapa ämneslärarutbildningar, vilket, i de flesta fall, inte fungerade fullt ut. En bredare uppdragsformulering ger däremot lärosätena möjligheter att anpassa utbildningsinsatserna till de nationella minoritetsspråkens olika utmaningar. Den öppnar även upp för lösningar som på lång sikt kan gynna tillgången på lärare i de nationella minoritetsspråken, både på lärosäten och i landets skolor. Inom ramen för det nya uppdraget kan lärosätena bedriva utvecklingsarbete, anordna språkkurser på nybörjarnivå samt kurser för vidareutbildning av befintliga modersmållärare, utveckla vetenskaplig kurslitteratur, ge stöd till studieovana studenter, utveckla nordiskt samarbete, satsa på forskning och bygga upp akademiska miljöer osv. Genom en ökad akademisering kan även tillgången till disputerad personal öka, vilket i sin tur kan leda till fler lärare som kan undervisa i minoritetsspråken på högskolenivå. Den nya uppdragsbeskrivningen baseras bland annat på de berörda lärosätenas synpunkter, förslag och erfarenheter med arbetet med uppdraget under ett antal år. Det nya uppdraget föregicks även av ett skriftligt samråd med minoritetsorganisationerna. Umeå universitet ansvarar för samiska och meänkieli, Stockholms universitet för finska, Södertörns högskola för romani chib och Lunds universitet ansvarar för jiddisch. Utöver dessa uppdrag, med inriktning mot lärarutbildningar, får varje år Uppsala universitet i uppdrag att erbjuda utbildning i finska. Universitetet anordnar kurser i finska på grundnivå men det kan även studeras på avancerad nivå och forskarnivå inom ramen för ett bredare huvudområde (finsk-ugriska språk). Även Umeå universitet anordnar kurser i finska. Samiska kan, förutom vid Umeå universitet, även studeras vid Uppsala universitet.

Regeringen beslutade att förlänga lärarlyftet i februari 2020 till och med 2025 samt att utvidga det till att omfatta fler lärare, stadier och ämnen. Under 2021 anordnas kurser i finska för modersmållärare, 60 högskolepoäng, vilket motsvarar ett års heltidsstudier vid Stockholms universitet.

Verksamheten med romska brobyggare i förskola och skola har varit framgångsrik

Inom ramen för regeringens strategi för romsk inkludering (skr. 2011/12:56) för år 2012 till 2032 har Skolverket fått i uppdrag att ta fram en utbildning för brobyggare med romsk språk- och kulturkompetens som fungerar som en länk mellan enskilda och offentlig verksamhet. Utbildningen som påbörjades i december 2016 har förlängts till och med 2020 (Ku2016/00995/DISK). Brobyggarna är verksamma i bland annat förskola och skola i de kommuner som deltagit i strategins pilotverksamhet för romsk inkludering. Verksamheten har bidragit till att allt fler romska barn går i förskolan, att allt fler romska elever slutför

grundskolan samt att gymnasieskolan blir allt viktigare för romska elever. Skolverket redovisade uppdraget den 1 mars 2021.

Sameskolstyrelsen har förstärkts

För att stärka den samiska undervisningen har regeringen under ett antal år ökat Sameskolstyrelsens förvaltningsanslag för att för 2021 uppgå till 58 miljoner kronor. Bland annat beslutades i budgetpropositionen för 2021 om en förstärkning i syfte till öka Sameskolstyrelsens arbete med integrerad undervisning och till att förstärka läromedelsproduktionen på samiska.

Skolverket har enligt instruktionen ett samlat ansvar för frågor om de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken, vilket innefattar att verka samlande, stödjande och pådrivande. För att öka tillgången på behöriga lärare i samiska erbjuder Skolverket sedan hösten 2018 (U2017/05022/S delvis, U2018/00760/S) en utbildning om fyra 7,5 poängskurser för lärare i samiska som pågår tills vidare. Antalet deltagare uppgår till cirka 20 personer per utbildningsomgång. Det sammanlagda deltagandet motsvarar cirka två tredjedelar av det totala antalet modersmållärare i samiska. Nästa kurs startar höstterminen 2021 och vänder sig till verksamma lärare, anställd av en huvudman och som undervisar i något av följande ämnen: samiska på Sameskolan, samiska som modersmål eller samiska som moderna språk. Utbildningen kräver ingen förkunskaper förutom att deltagarna ska uppfylla kraven ovan.

ARTIKEL 15

Parterna skall skapa nödvändiga förutsättningar för att den som tillhör nationella minoriteter effektivt skall kunna delta i det kulturella, sociala och ekonomiska livet samt i offentliga angelägenheter, särskilt sådana som berör dem.
--

Det allmännas samrådsskyldighet har förtydligats och stödmaterial har tagits fram

De nationella minoriteternas delaktighet och inflytande är en av hörnstenarna i den svenska minoritetspolitiken. Enligt minoritetslagen ska minoriteterna ges möjlighet till inflytande i frågor som rör dem. Dessutom åligger det förvaltningsmyndigheter att så långt som möjligt samråda med minoriteterna i sådana frågor. Skyldigheten gäller på samma sätt för alla minoriteter i alla kommuner. Idag sker samråd med minoriteter på alla nivåer i samhället men omfattningen och tillvägagångssättet varierar stort. På kommunal nivå sker samråd i störst utsträckning i de kommuner som ingår i förvaltningsområdet för något av språken finska, meänkieli och samiska. Tolkningen av vad samråd innebär och hur de ska genomföras skiljer sig åt och även förutsättningarna för samråd ser olika ut i olika kommuner eller inom olika förvaltningsmyndigheter. Mot denna bakgrund har en ny bestämmelse införts i minoritetslagen som innebär ett förtydligande av att samråd avser en strukturerad dialog med minoriteterna i syfte att kunna beakta deras synpunkter och behov i beslutsfattande. Dessutom har en ny bestämmelse införts som reglerar förvaltningsmyndigheternas skyldighet

att särskilt samråda med barn och unga i de frågor som rör dem. I bestämmelsen anges också att formerna för samråd med barn och unga också ska anpassas efter deras förutsättningar.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har tagit fram en verktygslåda med material, goda exempel och tips för samråd med minoriteter och även barn och unga. Verktygslådan består av länkar, dokument och filmer och ska fungera som ett stöd till kommuner och regioner i genomförandet av minoritetspolitiken. Materialet finns tillgängligt på webbsidan minoritet.se.

Den förstärkta skyldigheten i lagen har lett till en större efterfrågan på att samråda med de organisationer som företräder de nationella minoriteterna. De riksorganisationer som företräder de nationella minoriteterna kan få bidrag för sin verksamhet från Länsstyrelsen i Stockholms län. Bidraget uppgick år 2020 till 6,5 miljoner kronor och fördelas mellan 18 riksorganisationer som företräder judar, romer, sverigefinnar och tornedalingar. Regeringen har 2018 aviserat att ett liknande statsbidrag ska införas även för riksorganisationer som företräder samer. Flera av de nationella minoriteternas ungdomsorganisationer uppbär bidrag för organisering från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. För år 2020 har också extra medel betalats ut till dessa ungdomsorganisationer med anledning av covid-19-pandemin.

Regeringen arbetar med en samisk konsultationsordning

Regeringen avser att presentera ett förslag till en ny lag om konsultation i ärenden av särskild betydelse för det samiska folket (konsultationsordning). Konsultationsordningen ska ge samiska företrädare en förbättrad rätt till delaktighet i beslutsprocesser och är ett steg i att stärka samernas möjlighet till inflytande och delaktighet i frågor som rör samiska förhållanden. Syftet med konsultationer är att främja det samiska folkets inflytande över sina angelägenheter.

Förslaget innebär en skyldighet för regeringen och statliga förvaltningsmyndigheter att konsultera samiska företrädare i ärenden som kan få särskild betydelse för samerna. Konsultationen ska genomföras innan beslutet fattas i ett ärende och ska så långt som möjligt samordnas med samrådsförfaranden och andra liknande förfaranden som ska genomföras i ett ärende. Det är Sametinget som ska konsulteras som företrädare för det samiska folket.

ARTIKEL 16

Parterna skall avhålla sig från åtgärder som ändrar befolkningsproportionerna i områden som bebos av personer som tillhör nationella minoriteter och syftar till att inskränka de rättigheter och friheter som följer av principerna i denna ramkonvention.

Utvecklingen i Sverige föranleder ingen ytterligare redovisning under denna artikel. För ytterligare information hänvisas till tidigare rapporter.

ARTIKEL 17

17.1 Parterna åtar sig att inte göra intrång på rätten för personer som tillhör nationella minoriteter att upprätta och upprätthålla fria och fredliga kontakter över gränserna med personer som lagligen vistas i andra stater, särskilt med sådana personer med vilka de delar en etnisk, kulturell, språklig eller religiös identitet eller ett gemensamt kulturarv.

17.2 Parterna åtar sig att inte göra intrång på rätten för personer som tillhör nationella minoriteter att delta i verksamheter i frivilligorganisationer på det nationella och internationella planet.

Utvecklingen i Sverige föranleder ingen ytterligare redovisning under denna artikel. För ytterligare information hänvisas till tidigare rapporter.

Se artikel 2 och 18 för information om Sveriges gränsöverskridande arbete inom minoritetspolitiken.

ARTIKEL 18

18.1 Parterna skall sträva efter att där så är nödvändigt ingå bilaterala och multilaterala avtal med andra stater, särskilt med grannstater, i syfte att säkerställa skydd för personer som tillhör berörda nationella minoriteter.

18.2 Parterna skall i tillämpliga fall vidta åtgärder för att främja samarbete över gränserna.

Nordisk Samekonvention

Ministrar och sametingspresidenter från Sverige, Norge och Finland uttalade nyligen som mål att en överenskommen text ska vara klar för undertecknande i slutet av våren 2021 för att sedan respektive land kan gå vidare med sina anslutnings- och ratificeringsprocesser. Därför är parterna och sametingen som ytterst berörs inne i en intensiv fas för att slutföra arbetet.

Konventionens ändamål är att bekräfta och stärka det samiska folkets rättigheter. Den är den första regionala urfolksöverenskommelsen i sitt slag. Konvention innebär förstärkta möjligheter till en mer samordnad nordisk samepolitik än tidigare. Konventionen ger goda möjligheter för uppföljning genom dialog men också genom rapporter och utbyte av erfarenheter och information om god praxis. Detta kommer att få betydelse för en mer enhetlig nordisk samepolitik. Med konventionen följer verktyg för en förbättrad dialog mellan stat, myndigheter och samerna.

Konventionen stadfäster en rad viktiga principer för det samiska folket nämligen rätten till självbestämmande, sametingens rätt till självstyre, konsultationsplikt för staten, ett förstärkt skydd för samiskt kulturarv, samarbete över landgränserna, att staterna ska se till den samlade effekten på samernas kultur, språk och samhällsliv vid olika ingrepp i naturresurser, skydd av näringar inklusive jakt, fiske, naturnäringar och Duodji, samisk slöjd.

Nordiskt Ämbetsmannanorgan för samiska frågor

Nordiskt ämbetsmannanorgan för samiska frågor (NÄS) bildades 2001 och består av tjänstemän från de tre nordiska ländernas regeringskanslier och sameting.

Av stadgarna framgår att NÄS sammanträder vid behov men minst en gång per år. Under senare år, när förhandlingarna om en nordisk samekonvention pågått, har betydelsen av NÄS-samarbetet minskat något då de flesta frågorna behandlas inom förhandlingarna om konventionen.

Inom NÄS behandlas samiska frågor som är gemensamma för utvecklingen inom den samiska folkgruppens språk, kultur, näringar och samhällsliv.

ILO 169

Regeringen kommer i enlighet med vad Sverige meddelat FN:s råd för mänskliga rättigheter att arbeta i riktning mot en ratifikation av konventionen ILO 169. En ratifikation av konventionen ILO 169 är dock ytterst en fråga för riksdagen att besluta om.

Nordiskt samarbete på språkområdet

Nordiska ministerrådet har inlett en satsning på att lyfta och stötta de nationella minoritetsspråken och övriga mindre språk i Norden genom projektet *Små språk i Norden*. Institutet för språk och folkminnen, Isof, har av regeringen fått uppdraget att vara värdmyndighet för insatsen. Insatsen pågår fram till 2022 och syftet är att utveckla det nordiska arbetet med att stötta minoritetsspråken, och att öka intresset och kunskapen om hur utbildning och kultur kan stärka de mindre språken i Norden. Man arbetar också med att utveckla uppföljningen av den nordiska språkdeklarationen, där mål för det nordiska språksamarbetets främjande av nationella minoritetsspråk ingår.

Samiskt parlamentariskt råd (SPR), som är en samlingsorganisation för de tre nordiska sametingen, har tagit initiativ till det nordiska samiska språksamarbetesorganet Sámi Giellagáldu. Sámi Giellagáldu ansvarar tillsammans med de nordiska sametingen för att utveckla samiska och erbjuder språkhjälp till allmänheten. Det finns språksektioner för de olika språken som ansvarar för normering av skriftspråket och ny terminologi i respektive språk.